

ЕТНОГРАФСКИ МУЗЕЈ У БЕОГРАДУ
УСТАНОВА КУЛТУРЕ ОД НАЦИОНАЛНОГ ЗНАЧАЈА

МИРОСЛАВ МИТРОВИЋ

"ГДЕ
СВИ
ЋУТЕ
ОНЕ
ГОВОРЕ"

ГУСЛЕ

ЕТНОГРАФСКОГ МУЗЕЈА У БЕОГРАДУ

Издавач

Етнографски музеј у Београду – Установа културе од националног значаја

За издавача

Др Мирјана Менковић

Уредник

Мр Милош Матић

Аутор изложбе и каталога

Мирослав Митровић

Рецезент

Вера Шарац Момчиловић

Лектура и коректура

Ирена Поповић

Превод на енглески

Милица Шевкушић

Ликовна опрема каталога

Зоран Живковић

Фотографије

Мр Ивана Масниковић-Антић

Фотодокументација Етнографског музеја

Тираж

500 примерака

Штампа

Чигоја штампа Београд

ISBN

Изложба и каталог реализовани су средствима Министарства културе и информисања Републике Србије

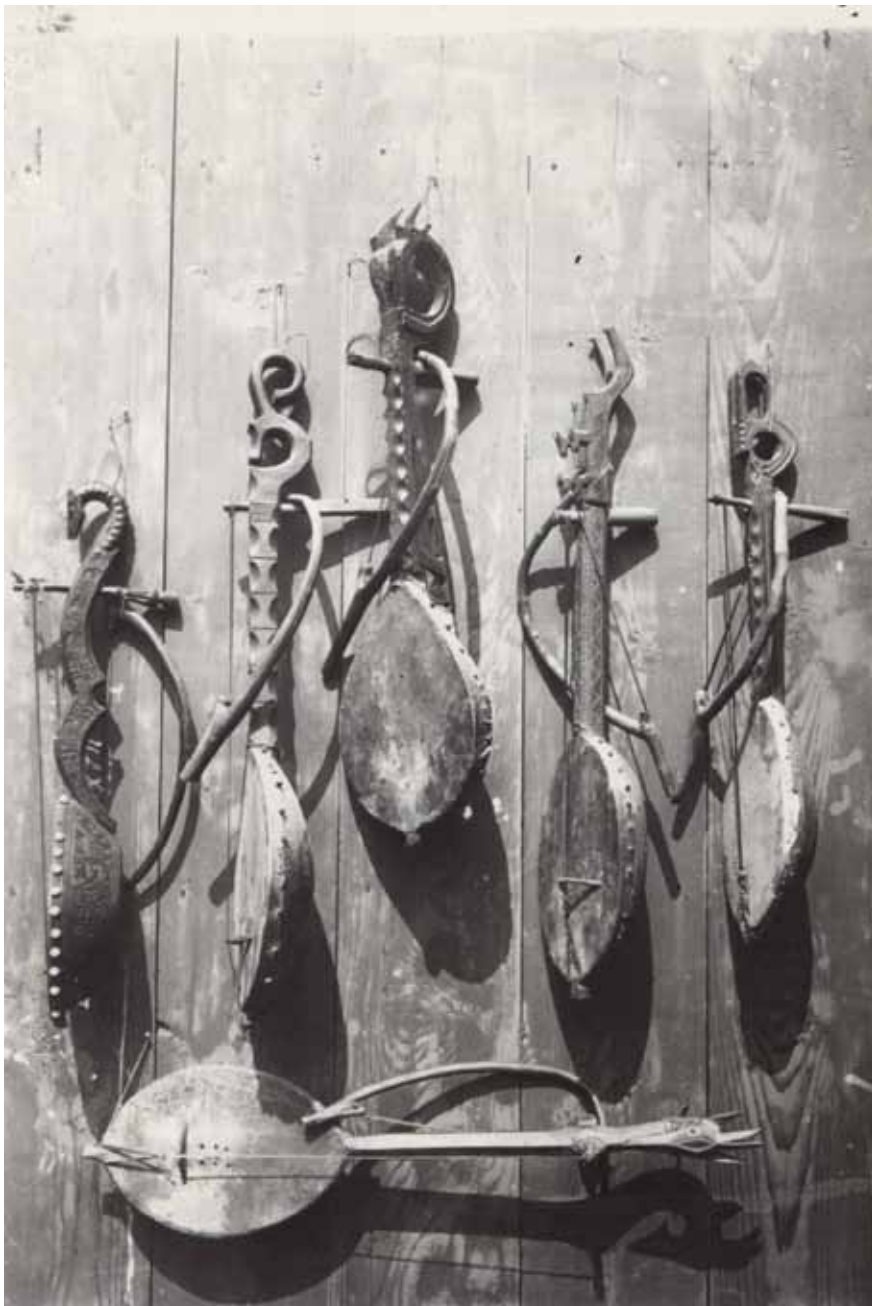
Република Србија
Министарство културе и информисања

САДРЖАЈ

5	УВОД
7	О ГУСЛАМА
7	Порекло и распрострањеност гусала
13	Паралеле у епици
15	Вук Стефановић Караџић и гусле
17	Начин певања
19	ИЗЛОЖБА „Где сви ћуше оне јоворе“
21	Гусле XIX века
25	Први светски рат и гусле
27	Гусле у периоду између два светска рата
31	Гусле у периоду после Другог светског рата
35	Гусле инструмент простора
39	ЗБИРКА ГУСАЛА У ЕТНОГРАФСКОМ МУЗЕЈУ У БЕОГРАДУ
39	Гусле из збирке Етнографског музеја у Београду
43	КАТАЛОГ ПРЕДМЕТА
179	ЛИТЕРАТУРА
179	Коришћена литература
181	Списак гусларских друштава
185	SUMMARY

Изложбом *Где сви ћуше оне товоре* Етнографски музеј у Београду – Установа културе од националног значаја, први пут нашој јавности представља одабир гусала из Збирке народних музичких инструмената Музеја. Изложба има циљ да укаже на значај овог јединственог народног инструмента чија је основна улога била пратња епских песама којима су се, у недостатку писаних извора, преносиле поруке прошлих времена будућим. У периоду просветитељства и романтизма гусле доживљавају велику афирмацију и од анонимног инструмента прерастају у српски национални симбол. На изложби ће се путем представљених експоната указати на комплексна значења и националну културну вредност која се мењала у уоченим периодима. Акцент изложбе и каталога збирке гусала Етнографског музеја је не само на специфичној музичкој компоненти, већ и на доминантном друштвеном карактеру предмета у традиционалној патријархалној породици и на ширем националном нивоу, нарочито у доба формирања српске државе.

Гусле са прве изложбе Етнографског музеја у Београду 1904. године

О ГУСЛАМА

Порекло и распрострањеност гусала

Материјална историја гусала је под великим знаком питања и предмет је сталних упоредних истраживања. Сведочанства о прошлости овог музичког инструмента дају многе непоуздане закључке¹, посебно кад је реч о мултиетничким просторима и мултиетничким инструментима. Гусле, као најзначајни традиционални инструмента Срба, имају додатну загонетку, јер се у српском језику именују два типа гусала, с једном или две „жице“ – *сџруне*, а историјска недефинисаност односа ових конструкција следи ову идеју неразјашњености.² Еволуционистички приступ толико популаран у XIX веку, који сам себи задаје задатак да објасни сваку појаву која мора имати метаморфозички ток, од простог ка сложеном, доводи и гусле, као део породице гудачких инструмента, у област интересовања. Поглед уназад, заснован је, у овом делу, најчешће на изворима другог реда: усмена предања, путописи, записи (искази) других народа о инструментима другог народа, слике са фресака или других ликовних приказа, рељефи са грађевина или надгробних споменика итд., на упоређивању инструмента са другим сличним инструментима. Тако Фетис (Francois Joseph Fetis)³ нордијски *круџ* (crwth) и индијски *раванасџрон* (ravanastron) као најједноставније гудачке конструкције повезује са регионима у којима су најпре настали: северна Европа и југозападна Азија. С друге стране, средином XIX века, преовладавало је мишљење да све западне културе потичу из Азије, па је тако настала и теорија о индијском пореклу гудачких инструмента. Преносиоци су пре свих била келтска племена.⁴ Сима Тројановић, за могуће преносиоце, узима у обзир Илире, илирске војнике, борце под командом Александра Великог. Они су инструмент пренели чак до Индије и тамо су заједно од грчких и индијских уметника употребљене за скулптуре и религиозне декорације и амблеме. У музеју Гиме у Паризу (Musee de Guimet), Тројановић на једном дрвеном обојеном рељефу примећује да староиндијско ниже божанство музике Гандарва, чији је задатак да у „небесима весели индијског саваота Индру“, држи неку ствар у руци која подсећа на *бељинске* гусле (гусле из Бијељине), а горужда

¹ Данка Лајић Михајловић, Порекло гусала у светлу историјата гудачких инструмента, у: И. Перковић Радак, Д. Стојановић Новичић, Д. Лајић Михајловић (ур.), *Историја и мистерија музике. У часи Рок-санде Пејовић*, Факултет музичке уметности, Музиколошке студије – Монографије, св. 2, Београд 2006, 123–134.

² Данка Лајић Михајловић, нав. дело, 124.

³ Према: Данка Лајић Михајловић, нав. дело, 124.

⁴ Исто.

(кутлача) личи на гусле од тикве из *Чивлука Разіојнској* (врањски округ).⁵ Курт Сакс (Curt Sachs) један од највећих ауторитета у области Историје музичких инструмената, сматра да је постојбина гудачких инструмената унутрашња централна Азија. У погледу ширења овог типа инструмента по Европи указује се и на посредничку улогу Византије.⁶ Вернер Бахман и Тамара Визго такође везују просторе средње Азије за „расадиште“ гудачких инструмената. Упоредо са тезама о азијском пореклу гудачких инструмената, постоје и оне по којима су поједини гудачки инструменти аутохтоне творевине европске културе.⁷ Гусле као део породице гудачких инструмената, Фрањо Кухач у својој студији из 1876. године, ослањајући се на индоевропске језике санскрит и литавски (литвански, балтички), сматра за словенски изум и директно негира њихово азијско порекло. Према његовом мишљењу, управо су их Арапи примили од Словена. Да су гусле специјалан изум овог поднебља поткрепљује мишљењем Кизеветера (Kisewetter) да Арапи пре својих освајачких похода нису ни знали за гудачки инструменте.⁸ У IX и X веку, било је много Срба заробљених код Арапа (Мавара) у Шпанији и Африци, али и српских најамника који су се уздизали до великих положаја, па су Арапи преко њих гусле упознали и у Шпанији присвојили и гудили. Арапи, способни и предузимљиви трговци, у својим разним пословима и ратним походима далеко су допирали, па онда није никакво чудо што је чак енглески мисионар Ливингстон (David Livingstone) гусле видео у срцу Африке, код урођеничких племена.⁹ Перо Слијепчевић је преношење „прагусала“ на Балкан приписао Словенима, без прецизнијег објашњења. Према Данки Лајић Михајловић и остали аутори који су се бавили овом проблематиком Винш (Wünsch), Мурко, Пашћан, Гаваци (Gavazzi), Деспић, Девић, Безић, на директан или индиректан начин слажу се са идејом о централноазијском пореклу гудачких инструмената, па и гусала. Остали простори, народи и културе који су могући „изумитељи“, преносиоци, посредници (утицајни) јесу антички Грци, Византија, Турска империја и Словени са словенским сеобама. Епски Хомер наводи да је Хермес, син Зевса и нимфе Маје, рођен у зору, а да је већ у подне изишао из пећине, пронашао корњачин оклоп, прекрио га кожом говеда (небеског бика), за оклоп учврстио пар говећих рогова, напео струне од црева и почео да свира божанску музику¹⁰. Сличност резонатора – кутлаче, струне – струне упоредно је занимљива, мада је подручје старе Грчке познато по жичаним трзачким *лирама*, *киџарама*, а не гудачким инструментима. Период вековног византијског културног утицаја на наше просторе и касније турског присуства битно су утицали на оријентализацију наше (музичке) културе.¹¹ О вези турске, османлијске културе и историјата гусала важно је имати у виду, пре свега, да међу турским фолклорним инструментима нема гудачких

⁵ Сима Тројановић, *Музички инструменти српској Етнографској музеја са 5 табла слика, сепарат, б.и., б.г, 11*

⁶ Према: Данка Лајић Михајловић, нав. дело, 124.

⁷ Исто.

⁸ Према: Данка Лајић Михајловић, нав. дело, 125.

⁹ Сима Тројановић, нав. дело, 9.

¹⁰ Andrijana Gojković, *Muzički instrumenti: Mitovi i legende, Simbolika i Funkcija*, Atelier Tchik et Tchak, Beograd 1994, 19.

¹¹ Према: Данка Лајић Михајловић, нав. дело, 126.

Петар Ж. Петровић, Група гуслара на такмичењу одржаном 6. новембра 1927. године у Београду

инструмената са једном или две жице. Постоји *кеманче*, троструни инструмент, иако се на основу историјских извора може закључити да је било и двоструних.¹² Међутим, једноструне гусле карактеришу динарску културу, културу изолованости и културу на коју освајачи нису извршили већи утицај.¹³ Турски утицај заједно са турском присутношћу на овим просторима више су карактеристични за период после (кроз епску поезију) него пре доласка. Према писаним изворима, на Балкану се гудило и пре турских освајања¹⁴, што „пажњу усмерава на период доминације византијске културе на овим просторима“.¹⁵ У грчко-византијском свету инструменти са гудалима у писаним изворима могу се пратити тек од X века.¹⁶ На подручјима под десетовековним утицајем византијске културе нема инструмената које одговарају по изгледу нашим гуслама. То нас окреће ка следећем могућем догађају, ако га је уопште и било – Великој сеоби словенских племена, стваралаца или преносилаца овог степског инструмента. Гусала код Западних и Источних Словена данас нема (осим код Лужичких Срба, Западних Словена под именом *хусла*, али са четири

Петар Ж. Петровић, Део задруге Микаила Мартаћа, село Плавково у Подбуковику 1937. година

¹² Исто, 127.

¹³ Исто, 127.

¹⁴ Према: Данка Лајић Михајловић, нав. дело, 127.

¹⁵ Исто.

¹⁶ Према: Данка Лајић Михајловић, нав. дел, 128.

жице). „Према историјским изворима најближи сродник им је руски *гудок* (гудок)... Археолошки налази сугеришу да је *гудок* имао три жице“.¹⁷ Ту се поставља практично, засад, необјашњиво питање, да ли је трансформација ишла од више жица, од три ка две па на крају у динарским пределима, до форме једна жица (струна) или је све ишло у обрнутом смеру. Од архаичних облика предсловенских, илирских, предилирских времена, могућа је и премиса да су инструменти првобитно имали само једну струну (жицу) довољну да прате певање уз најосновније музичке тонове. Распрострањеност једноструних гусала практично се поклапа са језгром епске културе, територијом Црне Горе, Херцеговине, Косова и Метохије, северне Албаније, односно подручјем средњовековне Рашке и Зете.¹⁸ Специфична култура те, динарске зоне образована је спојем старобалканских, словенских и српских слојева.¹⁹ О контактима и мешањима Словена и Илира нема много поузданих података, али се може претпоставити да су Словени асимилovali затечено старобалканско становништво, барем језички, а да су неки културни елементи наставили да живе или да се одржавају и касније. Неки аутори сматрају да је глуво (немо) коло, играње без музичке пратње, обичај који се задржао од времена илирских племена, слично као и обичај вирцина.²⁰ Страбон наводи да су код Дарданаца (једног од илирских племена) постојали гудачки инструменти и да су, иако су им обичаји били дивљи, неговали музику.²¹ Таква размишљања наводе на то да би колевка једноструних гусала могла бити и култура илирских племена. Библија, незнано кад је написана, и уопште библијско време спомињу да је повлачењем гудала преко струна и ударањем прстима, био веома вичан краљ Давид, чија збирка песама, псалми, чини једну од библијских књига.²² Међутим, ова жеља, покушај да се гулама да посебна вредност, то јест да се оне помињу још у Библији, нема истинско утемељење, јер превод Ђуре Даничића и Вука Караџића, везан за *Псалме* у коме је за инструмент на жице употребљен термин гусле (Псалм 150,3) уведен је да се у недостатку другог имена приближи српским читаоцима.²³ Прва белешка о гулама међу Јужним Словенима долази од Византинаца, из прве половине VII века, за време цара Мавриђија, када су ухваћена „два шпијуна која код себе нису имали оружје, већ само два дрвена инструмента“. У X веку гусле се помињу у једној беседи против богумила.²⁴ У *Житију Светиої Саве*, из XIII века, Теодосије Хиландарац, хвалећи краља Стефана Првоовенчаног, каже за њега, како „гулама благородне весељаше, као што је обичај самодршца“. ²⁵ С краја XIV и XV века помиње се српски гуслар на двору пољског краља Владислава II Јагела (Јагеловића) и краљице Јадвиге (1415. године).²⁶ Оваква немоћ да се ухватимо за неке чвршће доказе у недокументованим прошлим временима окреће нас ка другачијем, а логичном приступу у тражењу могућег порекла и комуникације.

¹⁷ Исто.

¹⁸ Према: Данка Лајић Михајловић, нав. дел, 130.

¹⁹ Исто.

²⁰ Слободан Зечевић, Српске народне игре: *Њорекло и развој*, Етнографски музеј, Београд 1983, 23

²¹ Према: Данка Лајић Михајловић, нав. дел, 130

²² Димитрије Калезић, Гусле и њихова улога и значење у култури, Хоће ли Срби сачувати гусле као што су гусле сачувале њих, зборник радова, Друштво гуслара „Никола Тесла“, Обреновац 2012, 50–52.

²³ Јово Радош, Естетске компоненте гусларства, Хоће ли Срби сачувати гусле као што су гусле сачувале њих, зборник радова, Друштво гуслара „Никола Тесла“, Обреновац 2012, 86–89.

²⁴ Radosav Medenica, *Oblici kazivanja naših epskih pesama ispred drugog svetkog rat, Rad XV kongresa Saveza udruženja folklorista Jugoslavije u Jajcu 12–16. septembra 1968, Sarajevo 1971, 150.*

²⁵ Јово Радош, нав. дело, 1.

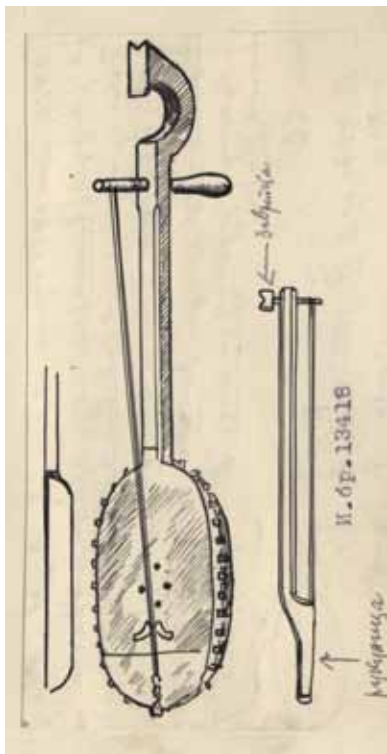
²⁶ Андријана Гојковић, *Narodni muzički instrumenti*, Vuk Karadžić, Beograd 1989, 99.

Репродукција акварела Гебела, околина Јагодине

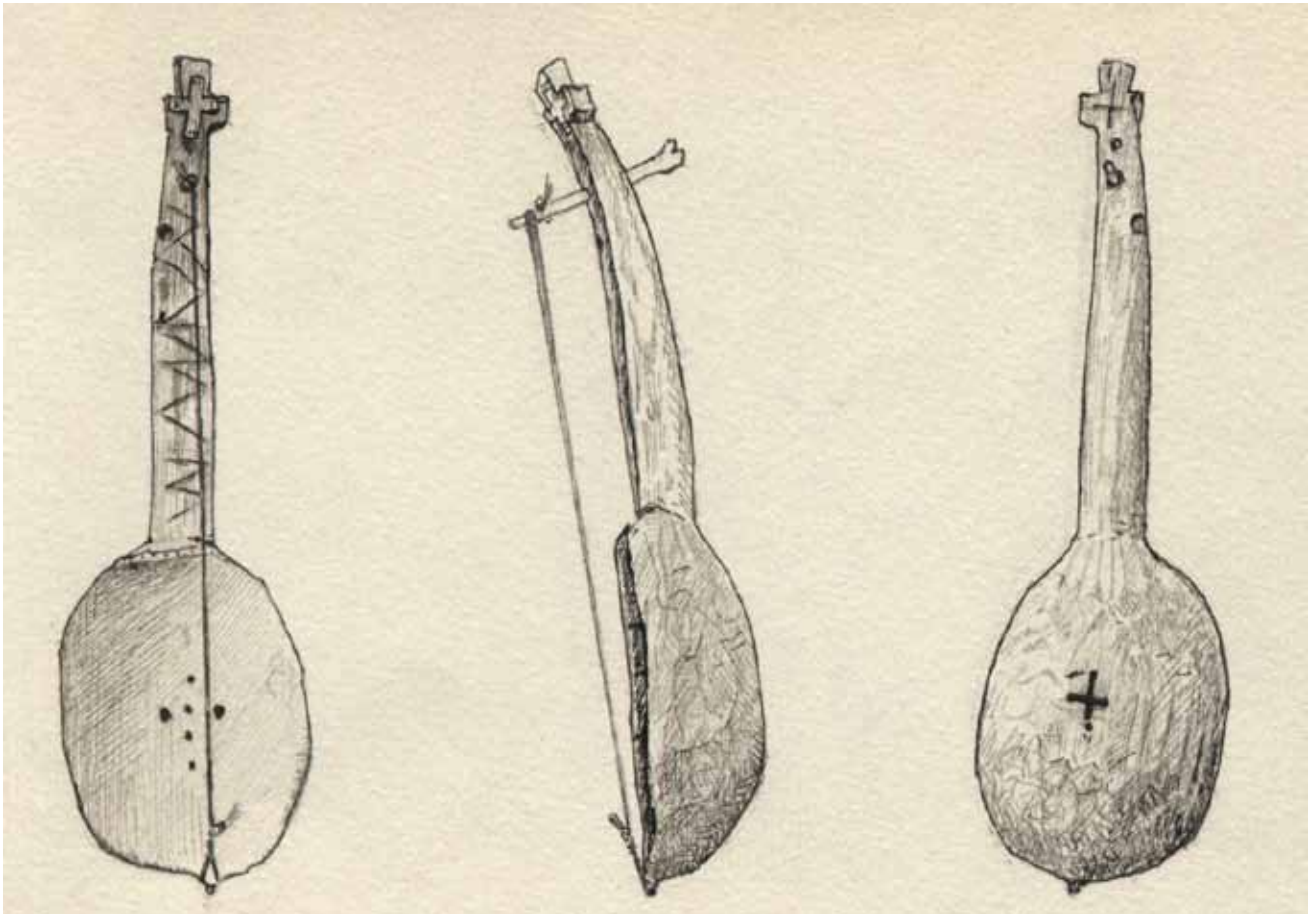
Паралеле у епици

Пошто је основна улога гусала несумњиво праћење епских песама, могући корен настанка овог инструмента, његова старост и распрострањеност могу се тражити и на основу епско-митских паралелизама. Природна аналогија иде путем – где има епске песме ту су присутне и гусле. Сумерски Еп о Гилгамешу, Веде, Илијада и Одисеја, Библија – Еп о Христу, Калевала, можда су прве гусларске позорнице, кулисе испред којих је седео гуслар са своја два атрибута и преносио поруке. Пратио га је инструмент који може бити сличан нашим гуслама. Симбиоза гусле, епска песма и гуслар су нераскидиви. Нико никад није видео гуслара да „свира“ на гуслама а да притом не говори или не пева текст епских песама. Оне не „свирају“ саме. Оне *нису* виртуозни инструмент. Гусле имају другу улогу. Та друга улога, духовна, далеко је важнија јер, у недостатку писаних извора, оне учествују у чувању народне традиције и великих историјских митова. Нематеријална улога гусала чини их јединственим и посебним музичким инструментом који је у недостатку писаних извора преносио поруке прошлих времена будућим. Косовски бој, кључни догађај у историји српског народа, истовремено је и најважнији догађај у историји гусала. У познатој песми косовског циклуса „Пропаст царства српскога“ (царство земаљско и царство небеско), пред тешку дилему се поставља кључна личност, цар Лазар, српски Леонида. Његово НЕ је дилема, а касније и одлука, не појединца, него владара, који доноси одлуку о судбини целог народа. Његова одлука је далекосежна јер он својом жртвом и жртвом народа у целини уводи све заједно у димензију која је ван домашаја било каквог освајача, у царство небеско у којем су Срби остали независни, заштићени, спасивши своју душу, и одржали се до дана данашњег.²⁷ Лазар својом одлуком шаље својеврстан митски код са надом да ће та порука прошлости на прави начин бити прочитана у будућности. Преживели после Косовског боја, повлачећи се у природне тврђаве Херцеговачко-црногорске планине, понели су са собом ту кодирану поруку, а гусле су биле и остале спајајући елемент који је поруку сачувао, пренео и окупио. У недостатку споменика од гвожђа и камена, за Радована Самарџића, речи изговорене уз гусле јесу „ватрене птице (које) лете од нараштаја нараштају обасјавајући путеве кроз таму векова“... Специфичну боју, чар и оригиналности гусларским еповима даје стално укрштање елемената паганске митологије, хришћанских веровања и историјских догађаја – елемената који су се налазили заједно и у животу самога народа.²⁸

²⁷ Dušan Bandić, *Carstvo zemaljsko i carstvo nebesko*, XX vek, Beograd 2008, 237.

²⁸ Види: <http://www.vaseljenska.com/misljenja/srbinu-su-gusle-prvakletva/>.

Гусле и епска песма, „усмени споменици од гвожђа и камена“, преносили су од колена до колена, од струне до струне, тај историјско-митски догађај. Време од косовског догађаја, до краја XVIII. и почетка XIX века, кроз генерације гуслара, створило је „критичну масу“, која је у ову епску вертикалу увела Вука Караџића, Филипа Вишњића, Тешана Подруговића, Старца Милију, Ђуру Милутиновића, Његоша. Прва помисао данашњих генерација при помену гусала, је баш то време, почетак XIX века, поменуте личности, песмарице, време правог гусларства. Снага песама, лепота народних мудрости и порука, одједном је избила на површину. Епска песма, извор песничке лепоте, окренула је целу Европу ка једном малом народу, који се вековима борио за слободу.

Вук Стефановић Караџић и гусле

Најзаслужнији и изнад свих је Вук Стефановић Караџић, који је успео да повеже све претходне генерације гуслара са свим генерацијама гуслара, чија јачина и духовност лебди изнад свих нас. Вук нам је дао слику епике XIX века. Он је поделио народне песме на мушке, јуначке, које људи певају уз гусле, и женске, које певају највише жене и девојке. Он наводи:

„Јуначке су пјесме данас највише и најживље пјевају по Босни и по Ерцеговини и по јужним брдовитим крајевима Србије. По тим мјестима и данашњи дан у готово свакој кући имају по једне гусле, а по једне особито на стану ког чобана; тешко је наћи човјека да не зна гуђети, а многе и жене и девојке знаду. По доњим крајевима Србије (око Саве и око Дунава) већ су ређе гусле по кућама но опет мислим, да би се у сваком (особито с лијеве стране Мораве) по једне могле наћи. У Сријему пак и у Бачкој гусле се данас могу видјети само у слијепца (па и они морају учити у њ ударати, и многи не пјевају пјесама, него само богораде уз њих), а други би се људи врло стидили слијепачке гусле у својој кући објесити, и тако по тим мјестима јуначке (или, као што се туда зову слијепачке) пјесме нико други не пјева осим слијепца и по Бачкој гдјекоја жена (које без гусала пјевају). Из тога се ласно може дознати, зашто се јуначке пјесме по Сријему и по Бачкој и по Банату горе пјевају него у Србији а и по Србији око Саве и Дунава горе него даље унутра, особито к Босни и Ерцеговини. Тако и к западу од Сријема што се гођ даље иде преко Славоније к Рватској и к Далмацији, све су пјесме јуначке у народу више у обичају.“²⁹

Вук описује да је тај једноставан инструмент од јаворовог дрвета, да се његова дршка завршава најчешће минијатурном дивокозом, са карлицом пресвученом јарећом или јагњећом кожом, овалним гудалом и струном од коњске длаке и на карлици и на гудалу, са парчетом смоле прилепљеним на полеђини карлице, о коју се таре струна гудала испред сваког гуслања.³⁰

„Иако нема података када је Вук у Бечу, по одласку из Србије, први пут додао гусле, сме се претпоставити да је то било врло рано, у првом реду да их покаже Копитару... Он је у више махова поручивао и набављао гусле из Србије, по двоје-троје одједном, преко кнеза Милоша или његовог шурака Васа Поповића или других пријатеља. Гусле су постале једна врста ‘пропагандног материјала’: он их је поклањао својим пријатељима и познаницима у иностранству, који су се интересовали за српски народ и његову поезију...“³¹

Вук се разумео у певање уз гусле, а према запису једног Вуковог кућног пријатеља, на самртној постели Вук је, пре него што ће заувек склопити очи, „упро очи на гусле на зиду, клонуо главом на узглавље и издахнуо“.³²

²⁹ Radoslav Medenića, нав. дело, 149.

³⁰ Radoslav Medenića, нав. дело, 150

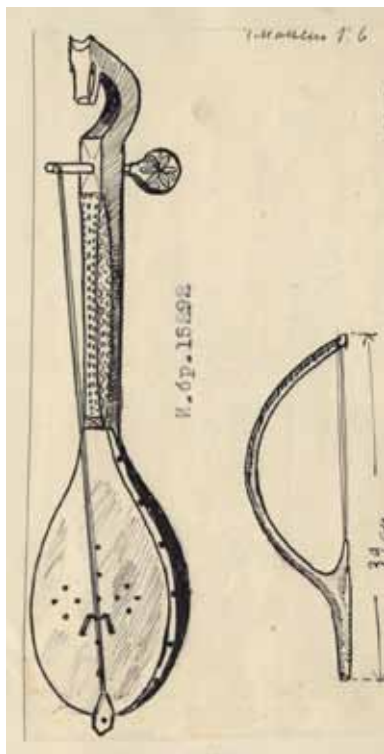
³¹ Вељко Купрешанин, Тестамент гуслара Ђуре Слепог, Политика, 26. новембар 1961

³² Стеван Роца, Гусле као поклон, Рад IX Конгреса Савеза фолклориста Југославије у Мостару и Требињу 1962, Сарајево 1963, 571-575

Петар Ж. Петровић, Гуслар Лазар Сеновић,
Судско село, Дежева, 1933. година

Начини певања уз гусле

Упадљива карактеристика гусларског казивања је „плачевност“. И најстарији историјски подаци казују да је певање „на српски начин“ „тврдо“, „меланхолично“. Та плачевност се чује и у нашим обредним и сватовским песмама, а нарочито у тужбалицама. Плачевност се посебно осећала код неких старијих гуслара, као, на пример, код Михајла Поповића из Гацка, Херцеговина, и Љубомира Павићевића, свештеника, родом из Бјелопавлића, Црна Гора.³³ Прве забележене генерације гуслара певале су на тај начин. Дугогодишње ропство је код њих, од борбене десетерачке песме и једноструних гусала створило посебно казивање епских песама. Тежило се савршенству кроз лепоту гуслања и лепоту рецитовања, у ствари певања. Следећа генерација гуслара, епске песме готово више казује него што пева, а гусларска пратња је умањена, тиша. Главни циљ гусларев је да каже слушаоцима песму, а не свирање. Главни представник тог новог таласа гуслара рецитатора је Танасије Вучић, родом из Дробњака, Херцеговина, а слично њему гуслао је и Ристо Слијепчевић из Гацка, Херцеговина. Осим тога на гусларско казивање текста утиче и црквена песма, преко гуслара свештеника и оних гуслара који су слушали црквене песме. То је супротно средњовековним приликама, кад је црква гонила свираче. То можда објашњава чињеницу да се гусле не спомињу у нашим најстаријим песмама. Нова промена се догодила осамдесетих година XIX века. На школовање у Београд, Цетиње, Италију, Русију, Аустроугарску, одлазе младићи из забачених села Србије, Црне Горе, Херцеговине. Тамо се сусрећу са градском музиком и покушавају да њене елементе унесу у гусларску мелодију. Тој генерацији сада сама гусларска пратња постаје све важнија, док казивање песме долази у други план. Један од изразитих представника таквог начина певања је чувени Петар Перуновић, учитељ родом из Пјешиваца, Црна Гора. У његовој песми се чује призивак тзв. песме „из гласа“, затим тужбалице, али и композиција „Стражилово“.³⁴ У казивању се јасно осећа утицај градске песме. Перуновићев најдаровитрији ученик Јеврем Ушћумлић из Никшића, још изразитије је употребљавао тон испод празне струне, а казивање му је рецитаторско. „Перуновић и Ушћумлић створили су нову ‘гусларску школу’, а њихов начин казивања – певања, захтева краћу епско – лирску песму.“³⁵ После Првог светског рата, песме уз гусле почињу више да се певају него рецитију. Илија Вуковић, родом из Гацка, Херцеговина, нека врста професионалног гуслара, пажњу окреће на гусларску пратњу и пева са просвирком, а био је мајстор ударању (свирању) уз гусле. Душан Добричанин, адвокат родом из Топлице, Србија, спојио је елементе обредног певања са призвуком градске песме. Он песму драматизује. Био је изразити мајстор у

³³ Miloš A. Slijepčević, Nekoliko načina guslarskog kazivanja epskih pesama, Rad XV Kongresa Saveza udruženja folklorista Jugoslavije u Jajcu 12-16. septembra 1968, Sarajevo, 1971, 131-133

³⁴ Исто.

³⁵ Исто.

певању и ударању уз гусле. И Милић из Гацка, Херцеговина, уноси промене у идеју и начин певања, односно уводи севдалински начин певања, певање са екстазом.³⁶ Други светски рат, код гуслара, народног песника, хроничара ствара жељу да забележи епску хронику догађаја. Песма прво настаје у ојачком делу песника ствараоца, о борбама на Сутјесци, Неретви, о Сими Шолаји, Сави Ковачевићу, о борцима, брату–сестри, тако да на корену класичних епских косовских песама настају нови садржаји и нови изрази који одговарају ситуацији.³⁷ Сви ти гуслари – новатори певају на „класичан“ гусларски начин. Колективно несвесно се у њима, путем природних и несавладивих дијалектичких процеса, преноси се на „плећа“ нових и нових епских преносиоца, односа чојства и јунаштва, и то колективно процењује садашња генерација.

Непознат аутор, Гуслар на сабору; Чајетина 1906. или 1910. година

³⁶ Исто.

³⁷ Dušan Nedeljković, Tradicionalni i savremeni oblici epskog kazivanja i pevanja, *Rad XV kongresa Saveza udruženja folklorista Jugoslavije u Jajcu 12–16. septembra 1968*, Sarajevo 1971, 139–142.

ИЗЛОЖБА „Где сви ћуте оне говоре“

Где сви ћуте оне говоре („Ће сви ћуте а оне говоре“), стих Радивоја Паповића, бившег ректора Приштинског универзитета, пружа сликовиту суштину гусала. Гусле су глас јавности, интернет прошлости, морални принцип епике и увек на страни „чини добро“. Кроз њих струји порука: „Боље своје неносити главе, него своје окаљати душе“ одмах уз њу Конфучијанска божја заповест: „Не чини другоме оно, што теби не би волео да учине“ и миљановска народна мудрост „Брани другог од себе“. Оне имају ту друштвену улогу да критичким ставом израженим у стиховима окрећу људе ка добру. Генерације гуслара су преносиле, понављале и говориле и кад се није смело. У част и славу тих безимених гуслара Етнографски музеј у Београду приређује изложбу о њима и њиховим гуслама.

Изложба гусала Етнографског музеја у Београду је подељена на пет целина. Прве четири целине се односе на историјски ход гусала који је приказан предметима из збирке. **Прва** целина обухвата гусле 19. века, време какво данашње генерације доживљавају као право гусларство. То је време Вука и Његоша, гусле као породични инструмент, инструмент сиромашних, инструмент слепих гуслара. **Друга** целина је Ехо 19. века, Први светски рат. Музеј поседује више гусала које су ношене и враћене са Солунског фронта. Наш музеј има свега пет примерака ових драгоцених гусала. **Трећа** целина је период политичких промена на нашим просторима, стварања Краљевине Југославије и СФР Југославије, где су гусле и гуслари нашли начин да прикажу своје ставове и у епским песмама и у симболима представљеним на гуслама. **Четврта** целина су гусле из друге половине 20. века до данас, где гусларство има своје периоде замирања и оживљавања, а где се гусле, (*можда*), све више, превенствено у ликовном изразу претварају у композиције у дрвету које саме по себи одишу преукрашавањем, некад опаравданом а најчешће не. **Посебна** целина су гусле које су на неки свој посебан начин занимљиве и заслужују да буду представљене публици, гусле као инспирација. Оне се не уклапају у историјску димензију, али су изузетне и значајне по другим критеријумима, као што су јединствен уметнички израз, посебан материјал или поруке које су записане на њима.

Светозар Томић, Пивљани са игуманом око гуслара, 1912. година

Гусле XIX века

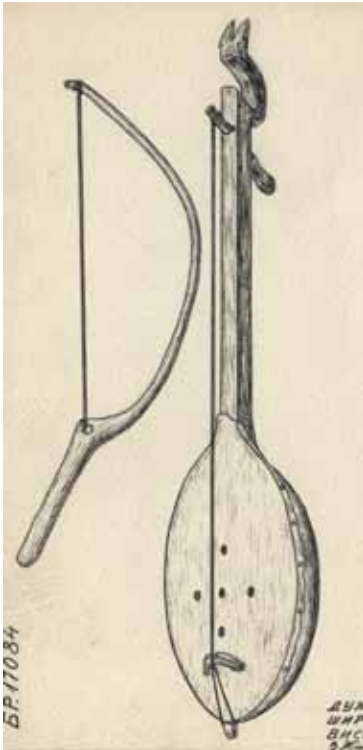
Фолклористи су забележили бројне обичаје и веровања, који сведоче о важности гусала у традиционалној култури. Гусле су у XIX веку (као и данас) сматране светињом. Ако се неко сели или ако се кућа запали, прво се из ње гусле узимају. Уморан путник некад није хтео да преноћи у кући у којој нема гусала. Постоји и веровање да гусле могу да излече децу ако уснама дотакну гусле.³⁸

Никад се у народу не каже „свира на гусле, свира уз гусле“. Каже се „пјева уз гусле, отпјевај једну“. У Црној Гори, мајка закуне мушко дете млеком са гусала, чим се роди, да би био добар гуслар. Да му глас и стас буду бодри и поштени, да му глас звони и далеко се чује. Ту је култ гусала уздигнут до божанства. Постоји и изрека „у изрода гусле не висиле“. Почетком XX века, млада, скоро доведена или најмлађа жена у кући или у селу, додавала је гусле певачу, лепо обучена, пошто га пољуби у руку. За време док гуслар гуди, млада стоји пред њим, на један метар и „двори га“. Кад гуслар заврши млада прими гусле, пољуби опет гуслару руку, гусле однесе на место. Ако гуслар после одмарања опет жели да гуди, уради све као и пре.

Гуслари често припјевају: „Шта ће љепша свирка и музика, од гусала и српског пјевача.“ Гуслама се указује част домаћем и страном госту. Гусла се и код владара и код пастира. Гусле су у најсиромашнијој и најимућнијој кући.

Гусле и песме уз гусле некада могу да изазову и узнемирење и нерасположење у друштву у којем се пева, посебно у тврдим брдовитим пределима, а нарочито ако се у тексту пригодних песама говори, по оцени присутних, нека неистина или политичко размимоилажење. Тако, на пример, велика пометња је настала на гусларском догађају 1901. године, којем је присуствовао и сам књаз Никола, у Жабљаку, у Дробњацима. Гуслар из Пиве певао је своју написану песму о великом броју Пивљана који су дошли у помоћ Дробњацима да потуку Турке. Реакције Дробњака на, по њима, изречену неистину биле су толико бурне да је било и ухапшених.

Исто тако гуслар кад пева пред другима, пева кад је расположен или кад он цени и уважава оне пред ким пева. У неком друштву, једног гуслара су молили да пева, али он није желео, јер су били присутни неки који му се нису допадали. После натезања, молби, гуслар је почео да пева, али изазивачки: „У кући се скупили магарци, коња моле да им пјесме поје.“ После тог стиха скуп се једва умирио да не дође до крвопролића. Старији људи, који су све смирили, рекли су: „Гуслара смо натерали да пева, преко воље,

³⁸ Mitar Vlahović, O najstarijim muzičkim instrumentima u Crnoj Gori, Rad Kongresa folklorista Jugoslavije VI, Bled 1959, Ljubljana 1960, 313–324.

Ђорђе Станојевић, Црногорци око гуслара, крај XIX века

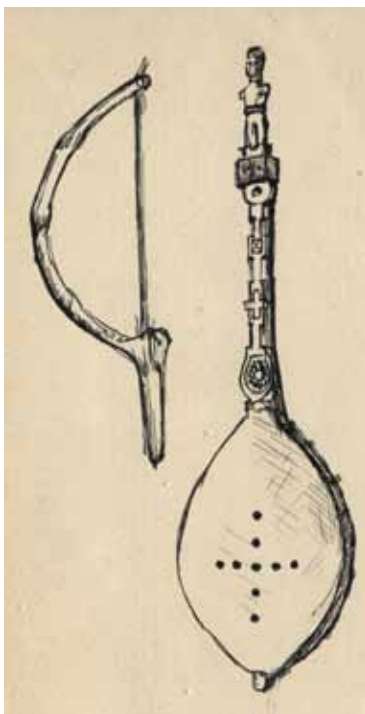
тако да смо ово и заслужили.“ Певање уз гусле, било је некада забрањивано у време општих жалости. Године 1867. умро је отац књаза Николе. Тада се није смело певати уз гусле, ни у кругу породице. Такође, познато је да уз гусле пева отац за сином, брат за братом, погинулим или умрлим, или за оним који се одселио у другу земљу. Певале су се песме које су сами саставили и на тај начин изражавали бол.³⁹

По народном искуству, за гусле се бира јавор, са сунчаног земљишта. Гуслар бира јавор, послушкује га, разгледа, ставља уво на њега, чује оно што свира из јавора. Гусле се праве од средњег дела јавора, али су боље, лепше гуде ако су од врха јавора. Неки гуслари траже јавор за гусле „у гори, далеко од села, ће људи не живе и кокоти (певци) не пјевају“⁴⁰. Према народном веровању, гусле од таквог јавора су праве гусле: гласне су, далеко се чују, саме певају. За гусле се, осим јавора, радо узима и клека или смрека, јер је тврдо дрво, звонко, али се тешко налази.

Гусле XIX века нису рад занатлија, нико их није видео на тргу да се продају. Свако је правио гусле за себе, како је знао и умео. Одређивао је величину према себи и удешавао је инструмент да гуди. Они који су имали

³⁹ Исто.

⁴⁰ Исто.

дара да израде врло лепе гусле, ако их нису задржали за себе, поклањали су их пријатељима. Ови су се захваљивали поклоном у пићу, ручковима, давањем коња у сватове и сл. Главни украси гусала у то време, глава човека, коња, дивокозе и змије, настајали су под утицајем самих тема епских песама. Према народном тумачењу, змија је симбол зла, односно Турчина као непријатеља. Чест је украс дивокоза, као леп и добар лов, али и као животиња коју неки мисле да је грех убити. Осим тога, „према народном искуству и веровању дивокоза има улогу стражара који стоји на високој и неприступачној стени (ни вук јој не може прићи) и звиждећим гласом опомиње остале животиње на опасност. Дакле, она као и орао, симболише слободу, а истовремено и упозорава на могуће опасности и угрожавања те слободе“⁴¹.

У то време (XIX век), епске песме, које су се увек појављивале тамо где и гусле, биле су у ствари „реч која се дугује јунаку догађаја, врста споменика“.⁴² У епским песмама гуслари могу да буду аутори, преносиоци или понављачи запамћене песме, али и доградитељи, међу којима је нарочито познат Тешан Подруговић. Иако је Филип Вишњић био најпознатији гуслар, према Вуковим речима, Тешан је био најдаровитији. Његово презиме је било Гавриловић, али, како је био висок и за „по другог човека“, остало му је презиме Подруговић. Био је хајдук, чинио је чуда од јунаштва на Дрини у време Првог српског устанка и на Дубљу за време Другог. Био је човек без дома и огњишта, а највише је певао о љубави и женидби. Од њега је Вук записао „Женидбу Душанова“, највећи број песама о Краљевићу Марку, па чак и неке шаљиве приче. Сачувана је Вукова забелешка да од Тешана није чуо ниједну лошу песму. „Рђав пјевач и добру пјесму рђаво упамти и покварено је другом казује. А добар пјевач и рђаву пјесму поправи према осталим пјесмама које он зна. Тако да ја мислим да какав Подруговић данас чује најгору пјесму, он би је послјије неколико дана казао онако лијепо и по реду као што су и остале његове пјесме“.⁴³ Постојали су и ствараоци који нису нужно морали да буду гуслари, али је њихов песнички десетерачки таленат био подлога да песма буде казивана. Било је доста неписмених аутора песама у неписменим срединама чије су песме умукле и нестале заједно са њима, осим ако неки гуслар није неку од њих запамтио и пренео. Један од таквих је Баша Дедић, чобанин, који је стварао изванредне епске стихове, а само неки од стотина тих стихова преживео је захваљујући гусларима и касније је записан...⁴⁴ Интересантан је и гуслар Ђуро Милутиновић,⁴⁵ Херцеговац, Вуков и Карађорђевићев савременик, гласоноша и гуслар. Он је својим гуслама, осим што је гуслао, преносио и поруке из Србије у Црну Гору. „Имао је гусле, у које су се писма тако вешто утврђивала да нико ни поумио није да оне осим своје јеке, још и понешто чувају.“

⁴¹ Јово Радош, Филозофија са етиком, Учитељски факултет, Сомбор 2002.

⁴² Трифун Ђукић, О постанку епске песме у вези са догађајима, Рад VIII конгреса Савеза фолклориста Југославије у Титовом Ужицу 1961, Титово Ужице 1961, 435–438.

⁴³ Љиљана Чубрић, *Поршреш у народној јуначкој џесми*, Каталог изложбе, Народни музеј, Београд, 2001

⁴⁴ Трифун Ђукић, нав. дело, 435-436

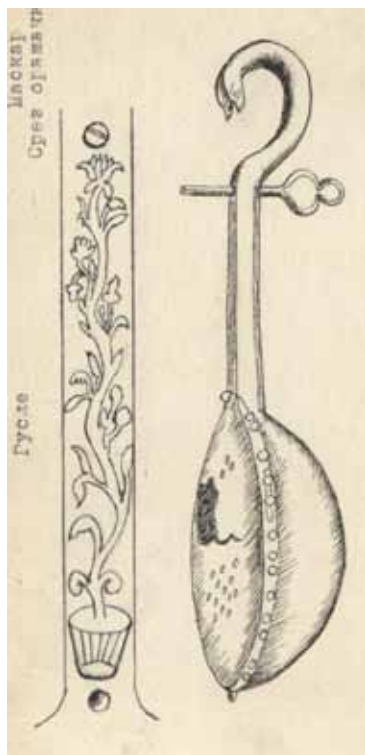
⁴⁵ Стеван Роца, нав. дело, 571-575

Непознати аутор, Ратни гуслар, преузето из Катарина Штурценегер, Србија у Европском рату 1914-1915.године, Академска књига, Нови Сад, 2009. година

Први светски рат и гусле

Ода времену правог гусларства, Филипа и Тешана, Вука и Његоша, ехо ранијих времена, поновљен је за време ратних догађања на почетку XX века. Гусле се враћају на историјску сцену. Гусле као духовно оружје, узимају се са собом, поред све ратничке опреме, носе у рат и враћају са преживелима. Етнографски музеј у Београду има примерке гусала које су ношене у балканске ратове и Први светски рат, враћене и поклоњене Музеју. Најсликовитији је пример су гусле Инв.бр. 5448, поклоњене 1927. године, које је направио војник инвалид, од војничког шлема, у Бизерти, Тунис, 1917. године. Гусле су јечале рововима, у првим борбеним редовима, као шкотске гајде код Шкота. Биле су на Церу и Суворобору, Колубари, Кајмакчалану, Ветернику, изнад Плаве гробнице, опевајући милион угашених, претежно младих живота, заједно са крајпуташима. Један од њих, Михаило Миловановић, велики српски уметник, од маленог детета из околине Ужица, носи са собом гусле. Талентовано сироче, на клесарски занат у Ваљево отишао је носећи са собом у торби гусле, комад проје и главицу лука, а затим у Немачку на школовање. Враћа се из Немачке, првим возом када су сигналне ватре по брдима Србије, уз звоњаву црквених звона и прангија, објавиле почетак опште мобилизације за рат са Турском, затим Аустроугарском и Немачком. Гусле заједно са скицен-блоком и наоружањем носио је у сва три рата и враћа их. Жив он, живе и гусле. Драма једног народа, Голгота и Васкрс, поново је опевана уз гусле. Символ гуслара тог времена, поновљени Филип Вишњић, који је за време Првог и Другог српског устанка био учесник ратних догађања, јесте прослављени Петар Перуновић – Перун. Био је мисионар-родољуб. Одржавао је борбени морал, певао је по рововима на првим линијама фронта. Био је послат од српске врховне команде у Америку да гулама и епском песмом подстакне наше исељенике да прискоче у помоћ сабраћи у отаџбини. Својом енергијом успео је да неколико десетина хиљада добровољаца доведе на Солунски фронт⁴⁶. У Њујорку, 1916. године, срео се и са Николом Теслом. Тесла му се обратио речима: „Мени је драго што вас видим. За вас сам чуо веома похвално. Ви сте војник и гуслар. Ја волим гусле и народну пјесму. Имам ћирилицом штампане све народне Вукове пјесме и често прочитам по коју, колико да се освјежим народним духом и не заборавим српски језик. Гусле су ми остале у драгој успомени још док сам био дијете у Лици.“ Перуновић је потом запјевао, па о томе каже: „Већ на почетку пјевања пјесме Стари Вујадин примијетио сам, да сам на Теслу учинио добар устисак.

⁴⁶ Слободан Бобан Томић, Гусларска умјетност – савремени и будући токови, Хоће ли Срби сачувати гусле као што су гусле сачувале њих, зборник радова, Друштво гуслара „Никола Тесла“, Обреновац 2012, 92–103.

У средини пјесме Тесла се мало занесе, а низ образе му потекоше сузе. Мене то још више одушеви, те сам све снажније пјевао. Послије свршене пјесме, Тесла устаде и снажно ми стеже руку.“ Тада је Тесла и нагласио: „Гусле су најјача сила да освоје душу Србину!“ После песме „Стари Вујадин“, отпевао му је још неколико песама: „Омер и Мерима“, „Бој на Куманову“... Тесла је том приликом рекао и ово: „Ја сам Србин – Отац ми је био православни прота у Лици, али ми је драго што ме и Хрвати своје, и Хрватом зову: Та ми смо један народ.“ Још један наш велики научник Михајло Пупин од хрватског вајара Рудолфа Валдеца, затражио је, 1911. године у Њујорку, да му изради барелеф са темом Филип Вишњић како пева уз гусле, а будућа покољења га слушају: „жена са дететом и младожења са младом“. На обележавању 100-годишњице смрти Филипа Вишњића, Пупин је поклатио дупликат барелефа гимназији у Бијељини, којој је упутио писмо: „Ја сам Вишњићеве песме упознао још у моме детињству, и ниједна успомена из тог доба није дубље урезана у мојој души од те успомене. Вишњићево име и те песме, треба да се рано урезају у душу наше омладине, јер те песме дишу најчистијим српским духом, па зато сам мишљења, да плоча са његовим ликом треба да се смести у гимназији која ће носити његово име. Ту ће највећи број наше младежи, виђати тог славног гуслара... Филип Вишњић је српски пророк, из његових уста говорила је божја истина ... Народ који рађа такве пророке неће никад изгинути, јер је у њему клица Бесмртности.“⁴⁷

Промене у украшавању и материјалима за израду гусала дешавају се на размеђи XIX у XX век. Трифун Ђукић, се сећа гусала његовог деде, старинских, по изгледу врло примитивних, на којима је била тек импровизирана људска глава. Гудало је било од обичног прута пресавијеног у облику лука. Биле су чађаве и поцрнеле од старости, сличне огњишту уз које су висиле.⁴⁸ Један старији Црногорац његовог времена (Трифуновог) чије су гусле имале „вијенац на коме су великаши наше историје и наше културе, скоро стотина њих, као што видиш“, причао је о свом путу и почетку израде гусала. Прво је, у младим годинама, заволео гусле преко гуслара певача и народне песме. Затим је почео сам да прави гусле. Прве гусле је израдио од обичне трске од кукуруза, па су и оне давале добар звук. Касније је од „кочине прешао на дрво“, омилио му се тај посао, па је у почетку правио мале гусле за децу и велике за гусларе. Ликовне теме које је резбарио и украшавао гусле биле су козје и коњске главе, а касније су то биле репрезентативни иконостасни венци смештени у медаљоне, на врату, глави и корпусу гусала.⁴⁹

⁴⁷ Стеван Роца, нав. дело, 571–575.

⁴⁹ Исто.

⁴⁸ Трифун Ђукић, Гусле као симболичан споменик своје улоге, Рад VII конгреса Савеза фолклориста Југославије у Охриду 1960. године, Охрид 1964, 357–358.

Гусле у периоду између два светска рата

Српско југословенство у периоду између два светска рата доноси нову иконографију, нове симболе, украсе. Гуслари одговарају својим ликовним и духовним изразом на идеју уједињавања Јужних Словена у једну државу. У епске песме улазе репрезентативне теме, мотиви и ликови. По правилу су то хероји, носиоци и представници водећих струјања у друштву, како у позитивном, тако и у негативном смислу. У епској песми уочава се потреба да се говори о пресудним историјским догађајима, људским преламанјима у тешким историјским тренуцима и њихова људска испуњавања или изневеравања.⁵⁰ Распоред и постојање гусала између два светска рата у скоро истом су односу и истоветне распрострањености као и у време Вука Караџића, тада сто година касније. Тако, на подручју Срема, Бачке у суштини Панонски део, „гусле су сматране искључиво као слепачки инструмент (инструмент слепих људи), који је служио заједно уз слепца – гуслара, за прошење и на тај начин преживљавање. Тома Прелић, слепи гуслар из Сланкамена, остао је у сећању Сремаца као епски певач са двоструним гуслама који је у својим колима са арњевима тако зарађивао за живот... Слично њему и слепи Пера Дмитров из Ирига певао је уз двоструне гусле, отегнуто лагано и жалостиво“.⁵¹

Даље, ниже, на пример, у Ресави и источној Србији, класичне гусле се ређе срећу и скоро да су замукле. Ретко висе на „дувару“ и ако их има најчешће су забачене на таван. Епска традиција овуда никад није била толико јака и, ако је било, гусле су донете са Косова и Метохије у неколико миграционих таласа. Епика и гуслање су били помало обновљени за време српско-бугарског рата, али чим је настао нормалнији живот, епика се нагло дегенерисала, изгубила своју публику и спала на кочијашко певање уз тандракање запрежних кола.⁵² Постојали су шаренолики начини певања. Најчешће су епске песме певане из гласа, без икакве пратње. Неки су певање пратили хармоником. На вашару у Миливи, неки Циганин је певао уз ђеманче, имитирајући гусле, док је његов компањон басирао понављајући последњи део. Чича Аксентије Миленковић из Рођевца био је представник последњег слоја народне епике. За њега је епска песма била најмилија забава. „Да нисам три дана јео, опет певам“. Као неписмен, песме је научио слушајући друге како читају, јер је имао силно памћење.⁵³ Интересантан је и Будимир Грбовац из Свилајнца, чији је прадеда пребегао са Карађорђевој војском из Сјенице. Имао је типичне старинске гусле на које је урезао датум свог рођења. Певао је на црногорско-херцеговачки начин, у стилу популарног гуслара Петра Перуновића. Кад је био председник општине, па се сељаци пред општином посвађају, уместо да их развађа, он би узео гусле и запевао. Завађени би се одмах смирили. Динарске „придошлице“ су доста утицале да у овим краје-

⁵⁰ Ilija Drakulić, *Epska narodna pjesma – reprezentativno vrela za kulturno naslijeđe, Zbornik 1. Kongresa Jugoslovenskih etnologov in folkloristov 30. Kongres zveze društev Folkloristov Jugoslavije i 18. Kongres zveze etnoloških društva Jugoslavije, Rogoška slatina 5–9.10.1982, Ljubljana 1983, 222–225.*

⁵¹ Radoslav Medenica, *нав. дело*, 150.

⁵² Исто, 151.

⁵³ Исто.

вима гусле поново живе. Михаило Новаковић, качар из Црквенца, причао је да никад неће заборавити гуслање неког Црногорца код Феризовића. А деда Михаила Миленковића из Седлара, Живојин, досељеник из Пећи, заклео је на самрти своје унуке да гусле не оставе. Јужно од Ниша, у селу Ступница, Станоје Крстин, направио је карлицу за гусле од корњачиног оклопа⁵⁴.

На Косову и Метохији, пред Други светски рат, гусле и епске песаме налазимо и код Срба и код Арбанаса. Значајан утицај на гуслање код Срба имали су досељени Црногорци. У Источкој области, песме су малобројне са мало тема и личности. Младен Зувић, из села Синаје, певушио је јуначке песме, без гусала „онако за свој рачун“.⁵⁵ У Средској, недалеко од Урошевца, Миленко Филиповић је, супротно Источком срезу, наишао на обиље гусала и певања уз гусле како код старијих, тако и код младића. Инструмент тамо зову „гусла“ (не гусле). Гусле су динарског типа, а завршавају се разним облицима, од дршке у виду ханцара, до резбарене и бојене човечије главе.⁵⁶ Код српских муслимана у области Новог Пазара, четрдесетих година XX века епска песма је била у пуном јеку. Гусларе су звали на скупове, весеља, зијафете итд. У сваком селу била су по два-три гуслара „крајешника“ (како их тамо зову). Гусле су црногорско-херцеговачког типа, од једноставно направљених, до врло украшених са разним орнаментима. Дршка на крају је обично заврнута и изрезан је лик јелена, овна и других животиња, а уместо очију уметнута су стакла која блистају на светлости. Било је гуслара, као Емча Захитовић, који ће отпевати песму и за кафу, а док пева, од силних емоција сузе му теку низ лице. Гуслару Решу Алихацићу, који је био веома крупан и стасит човек, оштра погледа, охола става, такође би при гуслању очи засузиле. У тим патријархалним срединама црногорско-херцеговачке епске зоне, слушаоци су заједно са гусларом имали своју и уметничку и друштвену улогу.⁵⁷ Муратовић, спомиње да су на Пештеру биле и две жене гусларке, које су певале у кругу породице, али никада јавно. Једна од њих Ката Колашинац, из села Глоговика, била је одличан гуслар (гусларка). Међу Арбанасима на Косову и Метохији, певало се ради забаве и разоноде, ради „ћефа“. Инструмент „лаута“, „лахута“, „лехута“, који по свему одговара гуслама косовског типа (гусле без икаквог украса), био је широко распрострањен и доживљаван је као народни инструмент. Осим класичног гуслања, било је и разних других начина певања. У Клини, двојица певача су певала овако: окрену се један према другом, један клечи на једно колено, а на колено друго наслони лакат, стави прст у уво и чека да други дотера лауту и почне гуслати. Постоји и удруживање инструмената, удруживање лауте и ћителије. Лаутар и гусла и пева, а ћителија само прати. У Доњем Обилићу, гуслала су и певала четворица, тако да где један престане, други настави.^{58, 59} Област Бијељине, Семберија, задржала је у сећању Филипа Вишњића и тамо су најрадије певали његове песме. Међу српским муслиманима истицао се Јусуф Хаџибегановић, који је певао

⁵⁴ Исто, 152.

⁵⁵ Миодраг Лалевић, Белешке из среза Источког, Прилози проучавању народне поезије год. VI, св. 2, Београд 1939, 272–281.

⁵⁶ Миленко Филиповић, Епска песма у Средској, Прилози проучавању народне поезије год. I, св. 2, Београд 1934, 260–262.

⁵⁷ Вехбија Муратовић, Епска песма код муслимана око Новог Пазара, Прилози проучавању народне поезије год. II, св. 1, Београд 1935, 109–113.

⁵⁸ Алојз Шмаус, Неколико података о епском певању и песмама код Арбанаса (Арнаута) у старој Србији, Прилози проучавању народне поезије год. I, св. 1, Београд 1934, 107–112.

⁵⁹ Татомир Вукановић, О певачима народних песама у Дреници, Прилози проучавању народне поезије год. I, св. 2, Београд 1934, 225–259.

Митар Влаховић, гуслар Светислав Пејчић, Раков До, Лужнички срез, 1936. година

у време рамазана и о другим свечаностима. Код Срба православаца гусле су биле на цени. Чуване су на најлепшем месту у кући и показиване гостима да их виде и опробају. Њихове гусле, за разлику од динарских, немају украса. Гуслали су и певали и многи интелектуалци (учитељи, попови), претежно они пореклом из Херцеговине⁶⁰. У области праве патријархалне, херцеговачко-црногорске зоне, гусле су доживљаване као императив, као скупочени кућни предмет, као оружје, дух предака. Људи те области карактеролошки представљају исти тип динараца са незнатним психофизичким разликама, а у песмама имена епских јунака и њихових подвига разликују се само према три конфесије којој гуслар припада. У Мостару, на пример, готово свака православна кућа имала је гусле, а гуслару је давано почасно место. Код муслимана се за време рамазана доста певало. Певач Халил Марић би, за време рамазана, уз гусле зарадио доста новаца.⁶¹ Тај мотив, новац, такође има одређену функцију блиско везану уз гусле.

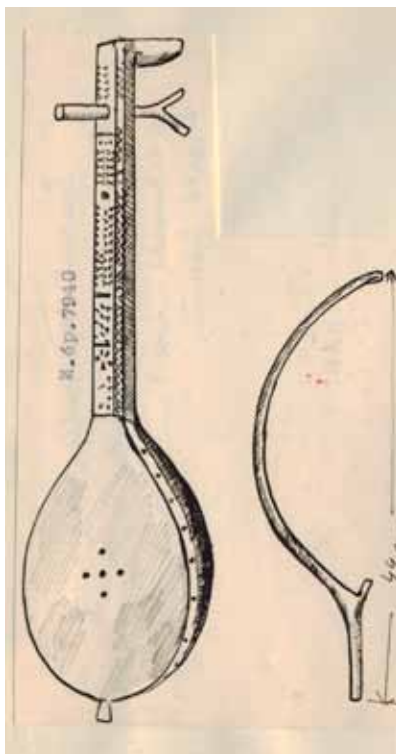
Гусле у то време, пред Други светски рат, користио је, као у стара времена, посебан део становништва, слепо становништво, за преживљавање и издржавање. Један интересантан пример удруживања, записали су Р. Меденица и В. Винш. Никола Корица, стасити Личанин, родом из Могарића код Госпића, и Јован Антић, Циганин из Сараорца код Великог Орашја, удружили су се на Видовдан 1933. године. Они су били прави путујући слепци – гуслари, који су од тога створили занат и извор за живот. Никола је знао седамдесетак песама, већином из Вукових књига, које је научио слушајући друге. Епске песме је певао искључиво Никола, а Јован га је само пратио. Њихове гусле су имале по две жице, не струне, јер се струне лако кидају. Гусле су биле пресвучене плехом, јер се кожа на влажном времену овлажи и гусле не одговарају по звуку. Преко зиме су живели у селу Сараорце код Јована, а на пут су полазили у априлу и враћали се у октобру. Путујући, обилазили су огроман број места широм Краљевине Југославије. Њихова прича о гулама и гуслању представља поновну сумарну мапу епике сто година после Вука. „У Далмацији се слушају најрадије котарске песме, у Босни су људи дарежљивији него у Далмацији, јер имају мекше срце. Са Србијом су задовољнији него са Босном. У суботу вече, или уочи празника падне у каквој кафани у Србији и по 100 динара напојнице. Тамо се најрадије слушају песме из балканског и европског рата. Херцеговачке и црногорске вароши имају још благороднију публику него у Србији, воле и старинске песме. У Македонији су, каже, такође „добри и даровити“, али мање него у Србији и Црној Гори. У хрватским крајевима људи су „највише заљубиви у божјачке песме“, вароши су добре. Најгоре пролазе у Војводини. Нико се не интересује за јуначке песме, а и на божјачке се не окрећу – „Та места су за нас неугодна“, каже изрично. Преко сваког очекивања да су са словеначким градовима веома задовољни. „Словеначка је површила“, каже Никола „она је за нас најбоља“.⁶²

⁶⁰ Алекса Станојевић, Епска песма у Бијељинском срезу, Прилози проучавању народне поезије год. I, св. 2, Београд 1934, 251–255.

⁶¹ Влајко Влаховић, Епска песма у Мостару, Прилози проучавању народне поезије год. I, св. 1, Београд 1934, 113–121.

⁶² Радосав Меденица, Два путујућа слепца – гуслара, Прилози проучавању народне поезије год. IV, св. 2, Београд 1937, 287–300; Валтер Винш, Гуслање и рецитација слепца Николе Корице и Јована Антића, Прилози проучавању народне поезије год. IV, св. 2, Београд 1937, 300–302.

Гусле у периоду после Другог светског рата

Време Другог светског рата, непосредно после њега и до данашњих дана карактерише нешто измењена улога гусала. Социјалистичка држава се према гуслама непосредно после рата одредила индиферентно. Није ни охрабривала ни спречавала гусларство. Вишедеценијски социјалистички вођа Тито није много држао до гуслања, можда због потенцијално националистичког карактера тог инструмента и корена могућег сукоба у будућности.⁶³ Гуслало се у оквиру уже заједнице, породице, села, задруге. Већина бораца Другог светског рата, која се нашла на победничкој страни, а и она на супротној, била је из сеоских патријархалних средина. Епску песму, верног пратиоца гусала, та генерација је у великој мери заменила ојкачком песмом, највише о јунацима минулог рата. Гуслари су махом наступали као чланови локалних културно-уметничких друштава све до почетка седамдесетих. Прво друштво „Филип Вишњић“ формирано је у Сарајеву 1971. године. Исте године је одржана и прва смотре гуслара, као и у време између два светска рата, поново у Сарајеву. Смотра је организована на иницијативу младог мајора ЈНА Мирка Добричанина, са специјалним одобрењем високог функционера Комунистичке партије Џемала Биједића. Програм епских песама је, због осетљивости тема, морао бити раније састављен и достављен. Прихватљиве су биле традиционалне песме, али су биле пожељније песме из „народноослободилачке“ борбе. Жири који је учествовао у оцени гуслара, по Мирку Добричанину, био је најквалитетнији до тада и састојао се од: три академика, једног генерал-пуковника, пет професора (од којих два музиколога) и два гуслара⁶⁴. На тренутак ћемо се вратити мало уназад да подсетимо да је прва „утакмица“ гуслара одржана на иницијативу Манојла Бошковића, председника *Српског кола* на Алипашином Мосту код Сарајева 1925. године.⁶⁵ Гусларска утакмица је организована између гуслара четири области (сарајевске, мостарске, зетске и дубровачке). Прва, на којој је учествовало осамдесетак гуслара, одржана је у новембру 1925. године у Сарајеву, друга (14 учесника) 27. новембра 1927 у Београду, трећа (107 учесника) 1929. у Скопљу, а четврта, коју је приредила Задужбина Илије Милосављевића Коларца и на којој је председник жирија био сам краљ Александар I Карађорђевић, у октобру 1933. године у Београду. Идеолошка промоција идеје југословенства, кроз ове манифестације, имала је подршку и самог краља Александра I Карађорђевића. Иронично се коментарише да је то једино такмичење на коме није било жалби на пласман.

Ефекат првог послератног такмичења (1971) био је вишеструк. Нагло је порастао углед гусала, основана су удружења по другим местима, чланство се умножило. Пробијена је медијска баријера: након детаљног

⁶³ Смиљана Ж.Ђорђевић, Савремено епско певање текст и контекст, докторска дисертација, Филолошки факултет, Универзитет у Београду, 2010, 46

⁶⁴ Данка Лајић Михајловић, Такмичење гуслара: поглед из перспективе етномузиколога, Хоће ли Срби сачувати гусле као што су гусле сачувале њих, зборник радова, Друштво гуслара „Никола Тесла“, Обреновац 2012, 55–68

⁶⁵ Посматрајући масу навијача како се враћа са стадиона Кошево, Манојло је предложио својим пријатељима да организују „гусларску утакмицу“

Непознат аутор, гуслар на Сутјесци, 1958.
година

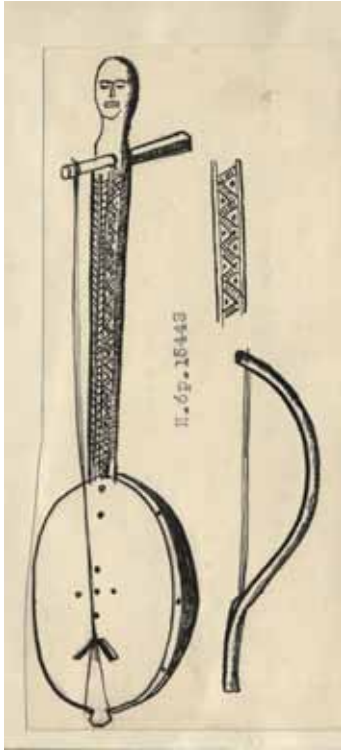
извештавања са такмичења, гулама је посвећивана већа пажња, а на Радио Сарајеву је установљен серијал емисија *Умјешности гусала*.

Такмичења су се надаље одржавала наизменично у градовима Босне и Херцеговине, Србије и Црне Горе. Године 1994. основан је Савез гуслара Југославије. Касније су формиран Савез гуслара Србије, Црне Горе и Републике Српске, сада Савез српских гуслара. Број гуслара је порастао, а такмичења су дала прилику да се што већи број гуслара укључи у такмичење, као и да се подстакну контакти, дружења и преношење искуства.⁶⁶ Другу половину XX века све мање обележавају разнолики стилови гуслања а све више лични стилови гусларских „звезда“. Многи гусларски зналци се слажу да су тај период обележила два гуслара Бранко Перовић и Бошко Вујачић својим изузетно квалитетним гласовима и доживљајем⁶⁷.

Такмичења су била и прекретна тачка у историји певања епских песама. То је онај тренутак који за гусле представља „излазак“ из приватног у јавни простор, што се догодило већ крајем XIX века. До тада је гуслар већином био део средине (заједнице), сроднички близак са публиком. Његова је

⁶⁶ Смиљана Ж.Ђорђевић, нав. дело, 290.

⁶⁷ Исто, 234.

улога била да породицу, род, племе традицијом држи на окупу певајући и подсећајући на јуначку историју предака. Тај модел је почео полако да бледи оног тренутка кад је гуслар изишао из круга сродника, попео се на сцену и успоставио модел извођач – публика. Он се за ту прилику посебно облачи, „костимира“, водећи рачуна о свим елементима јавног наступа. Изглед гусала постаје важан, чак и он доприноси општем утиску публике у доношењу крајњег суда. Постаје такмичар. Поређење гуслара је постојало и у сеоским срединама (бољи – лошији), али су, преласком из села у град, почела званична упоређивања и званично рангирање. Гусларима су победе на гусларским градским такмичењима биле веома важне. Гусле су већином наставиле да живе кроз овај облик дружења. Међутим, свако такмичење има своје добре и лоше стране. На гусларским такмичењима, осим првопласираног, практично сви остали су незадовољни. Лични уметнички суд свих чланова жирија претвара се у квантитативни суд – прво, друго, треће место или, још горе, шампионско, вицешампионско место (речи из потпуно других култура). Тако љутња постаје основни проблем сваког уметничког такмичења, а посебно гусларских, где учесници долазе из жестоких епских средина. Самопроцењивање, лична промоција, необјективно самовредновање, агресивно негодовање због неосвојеног првог места доводе у питање и сама одржавања такмичења, посебно због тога што су у супротности са моралним принципима епске песме. Још једна „опасност“ се надвија над гулама и гусларством данас. Опасни пут којим се тренутно иде а који лако може постати ћорсокак из кога можда неће бити повратка. Естрадизација гусала, сурови свет шоу бизниса, чији је једини смисао новац, а не морал – људско начело које гусле од давнина представљају. Ретке су песме које су у скорије време написане (претежно политички ангажоване), а које својом уметничком вредношћу могу да досегну светове које су гусле створиле. Постоји мишљење да је народна епска песма замрла смрћу Вука Караџића. Сматра(ло) се да су епске песме које су касније настале, посвећене каснијим историјским и друштвеним догађајима фалсификати, јер су набрзину штампане, одмах казиване, тако да нису прошле јединствену цензуру епске средине и прилагођавање етичким и естетским ставовима те средине⁶⁸. Нису стигле да се преносе од уста до уста да би се одређени стихови и делови песме променили, преправили. Вук је велики број песама одбацио и није их записао у песмарице, као неуспеле. Ратни догађаји с краја XX века поново су дневнополитичке догађаје пренели у гусларске текстове, текстове мале песничке вредности, на свим сукобљеним странама. Тих песама нису била поштеђена ни такмичења гуслара. Мирнији почетак XXI века, поново је вратио на сцену старије песме⁶⁹. Данас, као и у време Вука, неке песме су занемарљиве вредности.

⁶⁸ Ненад Љубинковић, *Гусле – јуче, данас а сутра...*, Српске памтише и саборнице гусле: зборник свега најлепшег икада написаног о гулама, Magic map d.o.o., Београд, Штампар Макарије, Београд, Октобих, Подгорица, 2014, 154–157.

⁶⁹ Смиљана Ж. Ђорђевић, нав. дело, 290.

Петар Ж. Петровић, Гусларка Даринка Добросављевић, Мојсиње, Рудничко Поморавље, 1932. година

Гусле инструмент простора

Гусле су данас инструмент који се доживљава као традиционалан инструмент етничког идентитета неколико народа са балканског простора. У својој култури и данас га користе и свирају Срби, Хрвати, словенски муслимани, данас Бошњаци, Албанци, па и Бугари. Некада инструмент који је зближавао словенске народе, „тековином“ новог времена постаје синоним различитости а тиме и поделе становништва⁷⁰, које се опет унеповрат испитује ко је и шта је. Гусле се, у недостатку другачије дефиниције „чије су ово гусле“, данас у науци дефинишу као инструмент простора. Та дефиниција је пожељна јер избегава тешке ставове о томе коме оне изворно припадају. Сима Тројановић, на почетку XX века, писао је о гулама као искључиво српском инструменту. „Нека гусле остану очуване српској Музи! Слава српског гуслара не може да потамни јер су гусле важне због пратње славних народних песама, које се певају *српским језиком* и *српске јунаке величају*.“ Али, поседују их и други народи. „Уз гусле певају и арнаутска племена, која су се населила око Призрена. Ови српски најближи суседи, и мухамеданци и католици Арнаути, имају неоспорно и српске крви у својим жилама, па су могли гусле непосредно сачувати од праотаца, а нека племена могла су гусле примити од Срба. Зна се да су Срби с Арнаутима од памтивека, дружили се, у љубави живели и крвили се, што помиње и Душанов законик. Код Арнаута гусле зову *’љахуша – љауша’* а никад не веле гусле. Арнаути за гусле немају своје речи, него их зову по арапском називу једног инструмента – лаута.“⁷¹ Слично Тројановићу - Срби који су мењали веру, примали ислам или неки друге облик хришћанства, понели су собом гусле и задржали обичај певања о својим епским јунацима. Постоје мишљења да је на тај начин настала епска поезија секундарна појава, настала касније, од изворних српских јуначких песама везаних првенствено за Косовски бој. Ова врло осетљива тема чије је шта, стручно је необјашњива и неразрешива јер, после сваког покушаја објашњења, увек свако остане при свом ставу. Гусле данас, у очима балканских национално-политичких идеолога, имају ту лошу страну што најпре подсећају на сличност међу балканским народима. Иван Чоловић, у тексту за лист *Данас* „Све те гусле“, анализом данашњег стања расположења центара политичке моћи према традиционалним инструментима, закључује да се гусле препуштају Србима. За свој национални инструмент Хрвати се окрећу тамбурици, уз огромно негодовање хрватског становништва из динарских крајева који гусле доживљавају као свој изворни национални инструмент. Бошњацима, словенским мусиманима, понуђен је саз, који „природно“ одговара менталитету тог дела балканског становништва. Србима остају гусле.

⁷⁰ Димитрије О. Големовић, Пјевање уз гусле, Српски генеалогски центар, Београд 2008.

⁷¹ Сима Тројановић, нав. дело, 12–13

На крају, најлепше речи о гулама, саму њихову суштину казао је у име свих патријарх Павле:⁷²

„Драга децо, чувајте овај најлепши српски инструмент. Много смо дужни гулама које су нас очувале песмама уз звуке са тананог гудала. Овај инструмент, колико радости, толико туге и жалости, не трпи и не воли свакојаке песме. Са песмом уз гусле будимо оно што у својој основи и јесмо: народ Јевросиме мајке, чојства и јунаштва, народ правичности и истинољубља. Певајте песме истине, поштујући историјске чињенице, духовност и традиционалне вредности народа нашег и земаља наших. Истина неког може да заболи, али се истине, гусле и песме које гуслари уз њих зборе, не смеју срамити. Лаж, ругање и грдне речи у песми, не приличе гулама. Зато је ваша обавеза нарочито важна да чувате друге од гусала и песама уз њих. Ваша мисија са гулама и песмом нарочито је важна у смутним временима. Волите свој род и државу. Чувајте се ...“

⁷² У Призрену, уочи Лазареве суботе 1984. године, на молбу љубитеља гусала приликом формирања гусларског друштва „Цар Лазар“.

Милоје Марковић, цртеж-комбинована
техника, 2005. година

ЗБИРКА ГУСАЛА У ЕТНОГРАФСКОМ МУЗЕЈУ У БЕОГРАДУ

Гусле из збирке Етнографског музеја

Сакупљање гусала као дела збирке народних музичких инструмената Етнографског музеја почело је од његовог оснивања 1901. године. Утемељивач збирке и први управник Етнографског музеја Сима Тројановић објавио је већ 1901. године књижицу *Музички инструменти српског етнографског музеја*. У то време збирка је имала 74 предмета. Током XX века, збирка гусала се увећала и у време објављивања каталога Загорке Марковић *Народни музички инструменти*, 1987. године, Етнографски музеј је успео да сакупи 111 примерака гусала. Највећи број гусала су биле и оне најкарактеристичније за ово подручје – једноструне епске гусле, а само је неколико примерака двоструних гусала. Гусле су најчешће набављане на терену од самоуких гуслара, који су гусле сами правили и на њима свирали. Најзаступљеније су гусле израђене од јавора, затим ораха, крушке, али и од тикве, па чак и од војничког шлема са Солунског фронта. Најстарије гусле наше збирке су из половине XIX века, па све до данашњих дана. У тако дугом историјском следу, могу се пратити и промене изгледа и уметничког израза које су оставиле трага на израђиваче гусала. Оне најједноставније, готово без икаквог украшавања, карактеристичне су за XIX век. Те гусле изгледом подсећају на унутрашњост динарске дрвене куће, на огњиште, боју дима и чађи. Гусле су, према причама казивача, висиле окачене на зиду куће. У часовима одмора, кад је цела породица била окупљена или о кућним свечаностима, гусле су се скидале са зида и певале су се песме најчешће косовског циклуса. Те гусле имају уобичајен изглед карлице, најчешће позади незнатно просечене у облику крста, пресвучене су кожом, каткада и лимом, врат је без икаквих уреза или украса. Глава или врх гусала такође немају никаквих украса. Гусле XX века мењају изглед. Гусле полако од једноставно обрађених и неукрашених предмета постају објекат на коме ће народни ликовни уметник представити своје уметничке, националне па и политичке ставове. Гусле постају све богатије украшене. Техником плитког рељефа, у почетку приказима храстовог лишћа, гроздова, често змије, а касније и личности из косовског епског циклуса, Првог и Другог српског устанка, Његоша, владара из династије Карађорђевић, симбола Краљевине СХС, Југославије, комунистичког периода и комунистичких владара. Етнографски музеј је откупио и гусле урађене 1936. године у Слатини, Мојковац, које су више скулптура – иконстас него гусле, јер у низу медаљона које окружују гусле и на два гудала

имају приказе Зевса, Хере, Афродите, Аполона, Гетеа, Бодлера, Шекспира, све до личности ових простора. Боја гусала најчешће је природна боја дрвета од којег су урађене, а ређе су бојене или су рељефни ликови исликани бојама⁷³. На основу облика карлице, немачки етномузиколог Валтер Винш (Walter Wunsch) условно је поделио гусле у три основна облика: „а) *српски ший*, карлица је овална или у облику развученог ромба (Крушевац, Краљево, Чачак, Ужице до Бајине Баште); б) *босански ший*, сличан српском само што му је карлица делтоидног облика, односно у облику листа (од Вишеграда до Сарајева); ц) *црногорско херцеговачки ший*, карлица је плитка, крушкастог облика (Црна Гора, Херцеговина, Црногорско приморје, Далмација); ове се гусле сматрају најлепшим.“⁷⁴

Данас су ови типови местимично помешани и ова подела се не сме узимати круто. Делови гусала су труп „карлица“ („кутлача“, „кашика“, „варјача“), („поцрпка“, „текне“, „копања“, „коврга“, „росрpled“, „telone“), („буше“, „душниче“). Продужава се у „врат“ („дршка“, „рукатка“, „ручка“, „рукуница“), на коме нема пречага као на тамбурама. Врат је дугачак колико и кутлача... Преко кутлаче је подапета кожа: јарећа, јагњећа, зечја, некад телећа или ждребећа“. На њој је пет до шест отвора, „гласника“, ради бољег звука. На неким је, изузетно, уместо коже постављен лим, „гусле уз плех“, које имају непријатан звук, „дрче и немају меки глас“.⁷⁵ Врат гусала на врху има отвор за чивију око које се обмотавају и затежу струне, па отуда и називи „затега“, „затезач“, „навијач“. Други крај струна закаче се за дрвено испупчење на доњем крају карлице, за „зубац“, „дугме“ или „кљун“. На затегнутој кожи преко карлице ближе доњој страни поставља се помична „кобилица“ („коњић“, „козлић“, „самар“) преко које струне прелазе. „Кад се коњ (‘коњић’) од претегнуте струне измакне народ каже: ‘коњ скочи!’“⁷⁶ Такође, гусле у, на пример, „пећској нахији имају доњи ‘чанчасти’ део који се зове ‘горужда’, продужење је ‘рукатка’, подупирач за струну ослања се на кожи и зове се коњ, опута се зове парче овче или козје коже, за коју су везане длаке са краја ‘горужде’; кад те длаке пређу рукатку, омотају се и учврсте на чивији, која се зове ‘завртка’. Преко ‘горужде’ разапета је кожа, већином зечја... У Херцеговини горужда се каже ‘куто’, завртка – ‘крчало’, длака – ‘струња’ а у Србији ‘струна’. Коња у Србији зову ‘кобилица’, а за гудало у Црмници рекну ‘смичац’. У Гусињу се за горужду каже ‘копања’ итд.“⁷⁷ Просечна дужина целокупних гусала је око 70 цм. Карлица је просечно дугачка око 20 цм, широка 9 до 10 цм, а дубока око 10 цм. Гудало („лучац“, „брацало“, „гудач“, „дзудзало“) има облик лука који се продужава у ручку. Прави се од гранчице, тврђег дрвета. Струне су направљене од длака узетих из коњског репа. За струне које се стављају на гусле потребно је око 70 до 80 длака, које се везују у снопић јаким концем. Струне које се стављају на

⁷³ Загорка Марковић, Народни музички инструменти, Збирке II, Етнографски музеј у Београду, Београд 1987, 31.

⁷⁴ Andrijana Gojković, нав. дело, 98.

⁷⁵ Према: Загорка Марковић, нав. дело, 148.

⁷⁶ Сима Тројановић, нав. дело, 4.

⁷⁷ Исто.

гудало састоје се од 30 до 40 длака распоређених једна уз другу, повезаних такође концем и натегнутих на луку гудала.⁷⁸ По народном искуству најбоље су длаке истргнуте из репа (или гриве⁷⁹), најчешће белог коња, по могућству пастува, тј. мушког коња.⁸⁰ Струне на гудалу су се накада трљале о смолу (која се налазила са доње стране карлице), ради јачег отпора и добијања бољег звука. Данас се струне и на гулама и на гудалу праве од пластике и премазују калафонијумом, ради јачег отпора и стварања што рескијег и драматичнијег звука.

Гусле се при свирању држе између колена, и то може бити на два начина.

Први, уобичајен у Србији, гуслар гусле придржава коленима, седење је ниско, стопала укрштена.

Други, уобичајен у Црној Гори, Херцеговини и Далмацији, гуслар седи више на столицу, прекрштених ногу на које ослања гусле⁸¹.

Гуслар „при свирању употребљава сва четири прста. Први, кажипрст је ‘најјачи’, самосталан је и даје најснажнији тон... Струне се кажипрстом или осталим прстима додирују са стране, лако, јагодицама или чланцима прстију“. Гудалом се превлачи преко струна и тако се добија тон. Потези су мање-више уједначени, а при свирању се употребљава само половина гудала. На гулама се пре почетка говорења песме, изводи „предигра“ инструментални увод, „предпјев“ (увод, почетак). Обично је то један слог са више или мање тонова, а најчешће је то отегнуто „еј“ или „ооој“. У току излагања песме, може се извести и „међуигра“, кратак инструментални део, који служи томе да певач предахне, остави одређени утисак на публику, да се присети текста или да га смисли. Завршетак или „кода“ је на крају отпеване песме, која не траје дуго и завршава се нагло. Према мишљењу Валтера Винша (Walter Wunsch), „разликују се три врсте гусларских мајстора. Први би били они који једно исто свирају и певају, други у паузама између певања изводе слободне импровизације, док трећи певају једно а свирају друго. Од ова три начина први је најпопуларнији и најчешће се среће“⁸².

Данас се у Етнографском музеју чува око 140 примерака гусала. Од тог броја, 93 су откупљене, а остале су поклоњене музеју. Највећи број је израђен од јаворовог (96 примерака), крушковог (9 примерака), ораховог (6 примерака), кленовог дрвета (3 примерка) и од тикве (3 примерка).

⁷⁸ Загорка Марковић, нав. дело, 31.

⁷⁹ Andriјana Gojković, нав. дело, 172.

⁸⁰ Сматра се да кобиле приликом уринирања длаке из сопственог репа квасе, па оне (струне) касније немају добар квалитет звука.

⁸¹ Загорка Марковић, нав. дело, 32.

⁸² Исто.

КАТАЛОГ ПРЕДМЕТА

У каталогу збирке гусала који следи, уз фотографију сваког предмета дати су и основни подаци (назив, инвентарни број, локалитет, период, материјал и технике, димензије опис и историјат).⁸³

⁸³ Сви подаци су преузети из
Централног регистра Етнографског
музеја у Београду.

Гусле и гудало

Инв. бр. 1784

Локалитет: Србија, Западно Поморавље, Чачак

Период: 1940. година

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 81 цм, дужина гудала 52 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета. Украшене су изрезбареним ликовима и орнаментима. На кутлачи, веома лепо израђеној, изрезбарени су ликови Његоша и Прешерна, Караџића и Штросмајера. На лицу разапете мешине преко кутлаче тушем је уцртан Карађорђевићев лик. Врат гусала украшен је на свакој страни низом ромбова избразданих у велики број ситних ромбова. Гусле се завршавају попрсјем наог гимнастичара „сокола“, изнад чије је главе симбол некадашње организације – соко.

Гудало представља стилизовани лик змије.

Направљене су око 1940. године, мајстор непознат. На сличном инструменту свира се на великом пространству Југославије, јужно од Саве и Дунава. Данас овај инструмент постепено излази из употребе, али се још увек налази у многим сеоским кућама западног дела Балканског полуострва.

Гусле

Инв. бр. 1831

Локалитет: Србија, Јадар, Лозница, Горњи Добрић

Период: непознато

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 57 цм

Опис: Направљене од јаворовог дрвета. Украшене су паљеним орнаментима, а глава гусала завршава се извајаном коњском главом. По ивици кутлаче су цветни орнаменти, а на предњој страни врата лоза са грожђем. Преко кутлаче је разапета мешина. На гуслама је гудио власник у слободним часовима.

Гусле и гудало

Инв. бр. 2596

Локалитет: Србија, Јадар, Лозница

Период: 1871. година

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 63 цм, дужина гудала 56 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета, са изрезбареним вратом. Резба је рељефна. Састоји се од кругова који су међусобно спојени непрекидном траком, а у њима су хералдички знаци. Кутлача је једноставна, на полеђини има изрезбарену траку са натписом, која се наставља од врата. На врату је део натписа уништен, а на кутлачи стоји: Од иг. Вас. проте Лознич (ког) у Подрињу 1871. Завршетак гусала, глава, има облик змије, која сама себе прождире. И гудало је у облику змије, али је знатно новије од гусала. Израђено је 1963. године, кад су и гусле рестауриране. Додати делови уместо уништених знатно су уочљиви.

Припадале су проти Лозничком који их је дао на поклон неком непознатом. Власник који их је продао Музеју не зна како су доспеле у његову фамилију осим да су му остале од оца који је пре рата био посланик за срез Руднички. Ако се може узети да је поуздана година која је урезана на гуслама 1871, онда су тада и направљене. Међутим по изгледу гусала, а и по резбареним хералдичким знацима рекло би се да су направљене нешто касније.

Гусле

Инв. бр. 03442

Локалитет: Србија, Ужичка Црна Гора, Косјерић, Горња Ржана

Период: 1900. година

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 67 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета и богато изрезбарене. На боковима кутлаче рељефно су изрезане гранчице са листовима. На леђима кутлаче изрезан је двоглави орао, који је у средини прорезан у облику крста. На врату гусала налази се изрезбарено више фигуралних представа. Завршетак врата уз кутлачу има облик главе неке немани (аждаје), а на завршетку другог краја изрезана је глава коња. На предњој страни врата, врло наивно и шематизовано, изрезана је представа човека, а испод ње птица – гавран. На десној страни су две рибе а на левој змија. Струну и гудало немају.

Направио их је Станоје Ерчевић око 1900. године. Он је на њима свирао. Гусле се и данас користе, али ретко, а познате су широм наше планете.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5196

Локалитет: Србија, Шумадија Јасеница, Топола, Белосавци

Период: непознато

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 75 цм

Опис: Израђене су од јаворовог дрвета. Кутлача је крушкастог облика с натписом „Својина. Рад. Марковић управ студен. дома. Београд живео“. Преко кутлаче разапета је јарећа кожа. Врат гусала украшен је резбареним меандрастим тракама. Завршетак је у облику коњске главе. На глави је имитација оглава од памучног конца с две кићанке од вунице. Гудало је једноставно, само савијена грана са напетим струнама. Гусле и гудало обојени су „шелаком“.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5197

Локалитет: Србија, Тимочка Крајина, Књажевац, Кожељ

Период: 1910. година

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 73 цм, дужина гудала 48 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета. Кутлача (копања) има елипсасти облик и доста је плитка, без украса. Врат (држак) је једноставан, а завршава се главом која оцртава контуре коњске главе. Преко кутлаче је разапета овчја кожа (трбушина). Гудало је право и изрезано. Није савијено као код других гусала.

Гусле је градио Марјан Милошевић рођен 1863, а направио их је 1910. или 1911. године. Уме да гусла и пева. Гусле су распрострањене у балканском делу наше земље.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5198

Локалитет: Србија, Шумадија, Младеновац, Дубона

Период: непознат

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 68 цм

Опис: Израђене су од јаворовог дрвета. Кутлача је елипса-ста. На горњој страни подапета је јагњећа кожа (мешина). Врат је, као и кутлача, једноставан и без украса. Завршетак (глава) гусала украшен је са три коњске главе.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5199

Локалитет: Босна и Херцеговина, Семберија, Бијељина

Период: непознато

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 66 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета. Врло су једноставне израде. Кутлача је са задње стране заравњена и има прорез у виду крста. Врат је изнад карлице савијен као лакат. Глава је једноставно повијена и подсећа на неку једноставно шематизовану животињску главу. Пребојена су мрком масном бојом.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5200

Локалитет: Црна Гора, племе Кучи

Период: непознато

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 77 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета. Кутлача је доста велика и има кружни отвор. Врат је изрезан по ивицама, а остале су праве површине у виду развучених ромбова. Завршетак је глава овна са јако повијеним роговима. На завршетку врата, с леве и десне стране, урезан је српски грб у розети. Гудало је врло једноставно.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5201

Локалитет: Србија, Београд

Период: 1939. година

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 71 цм, дужина гудала 50 цм

Опис: Израђене су од јаворовог дрвета. Карлица има облик половине крушке. Врат је цео украшен ромбовима. По ивицама су извађени исечци. Завршетак је глава дивокозе. Чивија је украшена круном. Гудало је изрезано тако да представља змију.

Израдио их је Марко Вукчевић 1939. године. Рођен је у Црној Гори, али одавно живи у Београду. Вукчевић је мајстор дуборезац, самоук, који се већ дуго времена професионално бави резањем дрвета, а посебно израђује гусле. Данас (1966) још увек помало реже дрво иако му је више од 70 година. Његових гусала има највише у Београду, али и ван земље јер је годинама радио за предузеће „Домаћа радиност“.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5202

Локалитет: Србија, Шумадија, Лепеница, Баточина, Лапово

Период: XIX век, друга половина

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 67 цм, дужина гудала 39 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета. Карлица је доста дубока и са супротне стране (дно) је засечена. На дну има четири отвора, од којих је један смолом затворен, исто као и оштећење на ивици. Ова смола истовремено се користи и за премазивање гудала. Преко карлице, уместо коже, разапет је гвоздени лим. Врат је једноставан, а завршава се коњском главом. Гудало је једноставно, начињено од дебљег лесковог прута.

Гусле

Инв. бр. 5203

Локалитет: Србија, Шумадија, Лепеница, Баточина, Лапово

Период: непознато

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 59 цм, дужина гудала 46 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета. Карлица је доста дубока и облика зарубљене купе. Дно карлице је право зарубљено и има отвор у облику слова И (ћириличког). На обе стране карлице у плитком рељефу изрезан је двоглави орао са српским грбом, а са стране две гране у саксијама. Врат је на средини савијен у лакат. На доњем делу врата на супротној страни изрезана је глава неке животиње – вероватно лава. Завршетак је коњска глава са повијеним вратом. Чивија је померена са врата на главу и сад је провучена кроз главу коња. Гудало је обичан лесков прут са којег није скинута ни кора. Целе гусле су украшене бројним ситним убодима. На разапетој кожи су бројне рупице.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5204

Локалитет: Србија, Буџак, Кална

Период: непознато

Материјал: дрво јасен

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 47 цм, дужина гудала 48 цм

Опис: Израђене од јасеновог дрвета. Врло су једноставне и без украса. Састоје се од „гусле“ (карлице) доста малих размера и „држка“ (врата) који се завршава шематизованом коњском главом. Затим имају чивију за затезање струна и „vlakна“ (струне) од коњског репа. Карлица је подапета јарећом кожом и има четири рупице. Кожа је на једном месту поцепана. На врату се налазе два отвора за чивију. Доњи је првобитан, али је дрво на том месту напрсло па је доцније направљен други отвор. И гудало је изрезано од јасеновог дрвета и има чивију за затезање струна „vlakана“.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5205

Локалитет: Црна Гора, Подгорица, Балабани

Период: XX век, прва половина

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 77 цм, дужина гудала 44 цм

Опис: Направљене од јаворовог дрвета. Карлица „корито„ је плитка и превучена јагњећом кожом. Врат „стан“ је на предњој страни украшен зарезима, а по ивицама је валовито нарезан. Завршетак је козја глава накнадно усађена. Чивија „савијач“ је буков и такође накнадно додат. Гудало је од једноставног лесковог прута.

Подаци о историјату су врло оскудни. Стоји да су направљене почетком XX века и да су припадале Душану Кротићу из Балабана. Употребљаване су до дана откупа.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5315

Локалитет: Србија, Шумадија, Сопот, Слатина

Период: 1920. година

Материјал: дрво клен, гвоздени лим

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 54 цм, дужина гудала 52 цм

Опис: Направљене су од кленовог дрвета. Изразито су рустичне. Преко карлице је натегнут гвоздени лим. Врат је неједнаке дебљине и са предње стране има неколико косих линија изведених усијаном жицом. Завршетак врата, глава, изрезан је у облику крста, чији је један крај одбијен. На врату се налазе три отвора за чивију. Гудало је такође једноставно, а направљено је од церове гранчице.

Гусле је направио Владимир Милекић око 1920. године. Највише су распрострањене по балканском делу наше земље.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5316

Локалитет: Србија, Качер, Љиг, Гукоши

Период: 1920. година

Материјал: дрво клен

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 64 цм, дужина гудала 43 цм

Опис: Израђене су од кленовог дрвета. Врло су рустичне и без украса. Гудало је од кленове гранчице.

Гусле је направио Милан Јовичић око 1920. године и на њима је гудио док је певао. Половином нашег века у селима доњег Качера гусле су биле ретке.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5317

Локалитет: Херцеговина, Столац

Период: XX век, прва половина

Материјал: дрво липа

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 80 цм, дужина гудала 52 цм

Опис: Направљене су од липовог дрвета, са доста украса. Рад су искусног мајстора.. Карлица је украшена ликовима Карађорђа, Милоша Обилића и још једним ликом у савременом оделу. По ивицама карлице изрезан је ловоров венац. На крају карлице изрезана је глава фантастичне животиње за чије су чељусти закачене струне. Врат је са страна украшен цветном лозицом, а са предње стране пише ЈУНАЧКИ РАЗГОВОР. Врат се завршава омањом људском главом, од које се пружају две змије разјапљених чељусти. Изнад главе је двоглави орао са круном (грб Краљевине Југославије, а са друге стране грб Србије). Завршетак завртња био је у облику круне, али је преломљен и недостаје круна. На карлици је нацртан Карађорђев лик у тушу. Гудало има облик змије.

Гусле је направио Марко Вукчевић, а на њима је гудио Љубо Глигоровић.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5318

Локалитет: Босна и Херцеговина, Змијање, Мркоњић Град,
Потоци

Период: непозанто

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 68 цм, дужина гудала 43 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета. Карлица је доста дугачка и узана, а „копана“ са „дубачем“. Подапета је срнећом кожом. Врат је с предње стране изрезбарен једноставним линеарним орнаментима сложеним у разне геометријске облике. Завршетак је једноставан без уобичајене главе. „Запињача“ је испупчење на карлици за запињање струна. Гудало је од лесковог прута.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5319

Локалитет: Србија, Лужница, Бела Паланка, Клисура

Период: XX век, прва половина

Материјал: дрво јаворово, гвоздени лим

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 70 цм, дужина гудала 47 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета. Састоје се од једноставно ископане карлице и врата који се завршава шематизованом главом коња. Других украса на гуслама нема. Преко карлице, уместо коже, разапет је гвоздени лим. На крају врата налази се пупчasti додатак са рупом за чивију која би требало да држи другу жицу (струне). Надостају струне и чивије. Гудало је касније направљено од лесковог прута.

Гусле је направио Стојан Манић из Клисуре око 1930. године.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5320

Локалитет: Црна Гора, Плав, Богајићи

Период: непознато

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 76 цм, гудало 38 цм

Опис: Израђене су од јаворовог дрвета. Карлица је плитка и има две стилизоване змије. На доњем делу одломљен је део карлице. Кожа на карлици је јарећа. Врат је резбарен једноставним ноктастим урезима. Глава је изрезбарена разним мотивима, али основна представа је дивокоза са повијеним роговима на чијем врху се налази представа неке фантастичне животиње, највероватније змаја или аждаје. Гудало је од лесковог штапа.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5321

Локалитет: Босна и Херцеговина

Период: непознато

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 71 цм, дужина гудала 42 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета. Карлица је дугуља-ста и врло танких зидова. На дну карлица је просечена у виду крста. Врат је повијен у благој таласастој линији. Једноставне су и без додатих украса. Гудало је направљено касније, од лесковог штапа.

Гусле и гудало

Инв.бр. 5322

Локалитет: Србија, Косово, Липљан, Добротин

Период: крај XIX, почетак XX века

Материјал: дрво јаворово, гвоздени лим

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 54 цм, дужина гудала 42 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета. Врло су једноставне и без украса. Карлица је округласта и дубока, а врат кратак. Преко карлице је разапет лим. Гудало је од лесковог штапа.

Гусле су шиптарске (?). Направљене су крајем XIX или почетком XX века. Гусле је од неког Шиптара купио Зефир Пеленић.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5323

Локалитет: Србија, Шумадија, Топола, Маскар

Период: непознато

Материјал: дрво крушково

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 64 цм, дужина гудала 44 цм

Опис: Направљена је од крушковог дрвета, а гудало од дре-
новог штапа. Карлица је округласта и дубока. Прекривена је
овчјом кожом (мешиниом). На предњој страни врата урезан је
украс: саксија са цвећем. Завршава се повијеном главом дво-
главе змије. Чивија је изрезана у облику тролисте детелине.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5324

Локалитет: Србија, Велики Шиљеговац, Рибарска Бања

Период: непознато

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 66 цм, дужина гудала 60 цм

Опис: Израђене су од јаворовог дрвета, врло су једностане и немају украса. Карлица је дугуљаста и има заравњено дно с отвором у виду крста, који је начињен од четири троугла. Врат се завршава кругом који у средини има отвор. Гудало је направљено од лесковог прута.

Направио их је Тадија Јуришић из Босне заједно са неким сељаком из Рибарске Бање.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5325

Локалитет: Босна и Херцеговина

Период: око 1954. године

Материјал: дрво орахово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 74 цм, дужина гудала 42 цм

Опис: Начињене су од ораховог дрвета и веома богато украшене дуборезом. Карлица је дугуљаста и на средини нешто сужена. Дрвени део цео је прекривен дуборезом, редовима двочланог и трочланог преплета и цикцак линија. Врат је од два тордирана стуба. Са предње стране се налазе две уплетене змије. Завршетак је постоље које чине две змије на којима је коњаник са фесом. Гудало је такође резбарено.

Израдио их је занатлија за продају око 1954. године. Сличне гусле се израђују само за украс. Нису типичне.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5326

Локалитет: Србија, Ваљевска Колубара и Подгорина, Мионица

Период: непознато

Материјал: дрво крушково

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 67 цм, дужина гудала 38 цм

Опис: Направљене су од крушковог дрвета. Веома су једноставне, без украса. Карлица је омања. Завршетак врата има тенденцију ка ликовној представи неке животињске главе. Гудало је од савијеног лесковог прута. Немају струне.

Набављене су пре Првог светског рата.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5327

Локалитет: Србија, Метохија, Призрен, Љубижда

Период: непознато

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 61 цм, дужина гудала 38 цм

Опис: Начињене су од јаворовог дрвета. Једноставне су израде, без украса. Карлица „поцрпка“ нешто је дубља и округласта, а врат је мало повијен. Гудало „дзудзало“ је од грабове гранчице.

Података о историјату нема, осим да су купљене од Ђорђа Ђикића из Љубижде.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5329

Локалитет: Црна Гора, Подгорица

Период: 1954. године

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 48 цм, дужина гудала 48 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета и богато орнаментисане у плитком рељефу. На карлици се истиче грб ФНР Југославије, око којег је изрезана винова лоза. На врату, непосредно уз карлицу, налази се медаљон с Његошевим ликом, уоквирен у лоровов венац. Завршетак је врло китњасто урађен, проширује се у постоље, које носи иницијале Ћ М (латиничне). На постољу с предње стране налази се партизанска споменица 1941, а с друге Његошев маузолеј на Ловћену. Гудало је такође изрезбарено и има једну таласасту змију.

Гусле је израдио, делимично и у затвору у Титограду (Подгорици), Ђорђе Спасојевић, 1954. године. Он се стално бави израдом гусала. Предмет има све карактеристике црногорских гусала.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5330

Локалитет: Србија, Таково, Горњи Милановац

Период: 1938. година

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 93 цм, дужина гудала 62 цм

Опис: Израђене су од јаворовог дрвета и богато изрезбарене. Карлица је елипсоидна са заравњеним дном. У плитком рељефу изрезано је више ликова из националне историје. На дну кутлаче су: фигура на коњу испод које је урезано „Змај Огњени Вук“ и фигура оклопника на коњу и скраћеница „Ст. Бан.“ (Страхињић Бан). На десној страни су два коњаника, један изнад другог, Милош Обилић и Краљевић Марко. На другој страни су попрсја Милоша Обреновића, Његоша, Вука, Карађорђа и Хајдук Вељка. Врат је украшен са страна, лозом, а спреда је натпис „Таковски грм Р. 1938 год Ж.Р.Илић“. Дршка се завршава грбом старе Југославије са пластичном круном на самом врху. Испод грба напред је лик Петра II Карађорђевића, а позади су ликови Петра Првог и Александра Карађорђевића. Гудало је изрезано у виду заплетене змије.

Гусле је направио 1938. године неки сељак из околине Горњег Милановца, који је своје производе продавао на пијаци у Чачку.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5331

Локалитет: Србија

Период: 1888. година

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 68 цм, дужина гудала 52 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета и веома богато изрезбарене. На карлици је у плитком рељефу српски грб са двоглавим орлом и биљним орнаментима, једна страна је цела у виновој лози. На предњој страни врата исписано је рељефним словима „Бог чува Србију 1888 Го“. Завршетак је савијен у лук који представља врат троглаве змије. Гудало је изрезано у виду змије.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5332

Локалитет: Србија

Период: XX век, прва половина

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 82 цм, дужина гудала 47 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета, црно обојене. Рад су занатлије дуборесца. Карлица је крушкастог облика са рељефним тракастим орнаментом који представља симболично неки грб. Врат се завршава главом аждаје из чијих чељусту излази у лук савијена друга аждаја или неман слична змији. И гудало је резбарено и обојено у црно, а на прелазу од дршке ка луку такође је изрезана глава неке фантастичне животиње.

Података о историјату нема, али се поуздано може тврдити да су направљене између два светска рата. Урадила их је вешта занатлијска рука, али су атипичне.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5333

Локалитет: Србија, Јадар, Лозница

Период: крај XIX, почетак XX века

Материјал: тиква

Начин израде: ручни рад

Димензије: дужина 56 цм, дужина гудала 43 цм

Опис: Направљене су од тикве јајастог облика, само је завршетак врата од чамовог дрвета. Гудало је од лесковог штапа.

Података о историјату нема, али на основу године кад су набављене за Музеј може се закључити да су набављене почетком XX или крајем XIX века. Гусле од тикве нису велика реткост, али се израђују углавном у северним крајевима, где преовлађује земљорадничка култура.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5334

Локалитет: Србија

Период: пре Првог светског рата

Материјал: дрво јаворово, гвоздени лим

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 53 цм, дужина гудала 44 цм

Опис: Израђене су од јаворовог дрвета, врло су рустичне и без украса. Карлица је у односу на врат врло велика, али и врло плитка. Преко карлице је разапет лим. Гудало је од лесковог штапа.

Набављене су пре Првог светског рата.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5439

Локалитет: Србија

Период: 1939. година

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 86 цм, дужина гудала 60 цм

Опис: Израђене су од јаворовог дрвета, жуто лакиране и врло китњастро резбарене, разним орнаментима и ликовима. Карлица је доста дубока и заравњена. С обе стране украшена је гротескним двоглавим орлом с грбом Краљевине Југославије. На разапетој кожи је тушом исцртан грб старе Југославије и година 1939. На средњем делу врата налази се проширење са ликовима Милоша Обилића, кнеза Лазара, Вука, Његоша и краља Николе. Завршетак је такође проширен у облику двоглавог орла на којем је представљена диниестија Карађорђевића, Карађорђе, кнез Александар, Петар I, краљ Александар и Петар II. Гудало је прављено у виду змије са по пет ликова владара и познатих јунака и политичара на обе стране.

Направљене су 1939. године. Сличне гусле радило је неколико занатлија у Србији и Црној Гори.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5440

Локалитет: Србија, Смедеревско Подунавље, Смедерево

Период: 1953. година

Материјал: тиква

Начин израде: сечење

Димензије: дужина 70 цм, дужина гудала 48 цм

Опис: Направљене су од тикве и веома богато украшене биљним и геометријским орнаментима. Техника рада, орнаментика и бојење исти су као и на славонским тиквицама. На карлици је с леве стране латинички потпис мајстора Ивакић М. Глава гусала је израђена од дрвета у облику стилизоване круне. Гудало је од дрвета у облику змије која се обмотала око штапа. Гудало и кобилица изрезбарени су и бојени.

Гусле је направио 1953. године техничар М. Ивакић, Славонац, који сада живи у Смедереву. Технику рада научио је од оца, познатог мајстора за шарање тиквица, чије предмете Музеј има још од 1922. године. Ивакић је одгајио тикву и гусле направио у Смедереву.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5441

Локалитет: Србија

Период: почетак XX века

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 71 цм, дужина гудала 55 цм

Опис: Израђене су од јаворовог дрвета и богато резбарене. На дугуљастој карлици са заравњеним дном изрезбарена је у плитком рељефу винова лоза са грожђем. На предњој страни врата изрезана је лоза бршљана. Завршетак је реалистичка глава коња. Чивија је обрађена на стругу. Гудало је једноставно изрезано и без украса. Гусле и гудало су лакирани светложутим лаком.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5442

Локалитет: Црна Гора, Котор, Горовићи

Период: XX век, прва половина

Материјал: дрво смреково

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 69 цм, дужина гудала 52 цм

Опис: Начињени су од смрековине и богато изрезбарени. Карлица је доста плитка и заравњена. Са страна су изрезбарене две гранчице као венац од мирте, а на заравњеном дну је двоглави орао са круном. На почетку врата је проширење које с предње стране има грб – двоглави орао око којег је исписано „израда г. 1931. у Горовиће“. На левом боку је једна рустична птица, а на десном пише „А.Н.Ђ. Горовић“. Позади су две змијице и птица. На задњој страни врата целом дужином је натпис: Гусле су јуначки разговор. Завршетак с предње стране има изрезан лик Милоша Обилића, а позади је нека птица. Гудало је једноставно, од смрекове гране.

Гусле је направио тридесетих година XX века А. Ђотковић, а од њега их је купио Веса Богетић из Мркова на Љуштици.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5443

Локалитет: Србија, Копаоник, Брус, Кнежево

Период: XX век, почетак

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 77 цм, дужина гудала 55 цм

Опис: Начињене су од јаворовог дрвета, једноставне су и без украса. Карлица је округла, врат прав и без украса. Завршетак је глава изрезана у виду шематизоване главе срне са доста дугим ушима. Гудало је изрезано од буковог дрвета.

Гусле је почетком XX века направио гуслар Милан Крстић и „податкао“ (подапео) телећом кожом.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5444

Локалитет: Србија, Ваљевска Колубара и Подгорина, Мионица

Период: непознато

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 71 цм, дужина гудала 54 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета. Карлица је дугуља-ста и без орнамената. Врат је дугачак и на предњој страни има натпис „Милорад Бркић. Бошњаковић МИОНИЦА. Ваљево”. Гудало је од буковог дрвета. Глава је завршена у облику главе неке птице.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5445

Локалитет: Србија

Период: непознато

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 68 цм, дужина гудала 56 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета. Врло су једноставне и немају никаквих украса. Карлица је дугуљаста и на разапетој кожи има десет рупица (4-2-4). Има две рупе за чивију. Нема чивију ни струне. Гудало је од дреновог прута, очигледно касније направљено.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5446

Локалитет: Србија, Стиг, Пожаревац

Период: непознато

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 84 цм, дужина гудала 62 цм

Опис: Израђене су од јаворовог дрвета и прелакиране. Карлица је крушкаста и са заравњеним дном. Са стране има изрезбарено храстово лишће и жиреве, а на заравњеном делу је двоглави орао са прорезаним крстом. Врат почиње главом неке фантастичне животиње са зубима (у старом инвентару означено као лабуд са зубима). Завршетак је реалистична коњска глава. На предњој страни врата је изрезбарена змија ишарана црним ромбовима. Чивија је изрезана у облику папка срне. Гудало има облик змије и ишарано је црним ромбовима.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5447

Локалитет: Србија

Период: непознато

Материјал: дрво тополово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 70 цм, дужина гудала 45 цм

Опис: Направљене су од тополовог дрвета, врло једноставно и без жеље да изгледају лепо. Карлица је округласта и без украса. Врат је изрезбарен цикцак исечцима, а завршетак је као глава пса. Гудало је од лесковог прута.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5448

Локалитет: Србија

Период: 1917. година

Материјал: дрво чамово, војнички шлем

Начин израде: дељање, резбарeње

Димензије: дужина 63 цм, дужина гудала 55 цм

Опис: Направио их је војник инвалид у Бизерти, од војничког шлема и чамовог дрвета. Карлица је од шлема покривена гвозденим лимом. Врат је једноставан, а завршава се реалистичном главом коња. Гудало је од лесковог штапа.

Направио их је војник инвалид у Бизерти 1917. године.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5449

Локалитет: Босна, Гламоч, Прибеља

Период: XX век, прва половина

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 74 цм, дужина гудала 51 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета. Карлица је једноставна и без украса. Врат је изрезбарен ситним шарама. Завршетак је коњска глава, доста реалистично приказана. Гудало је од лесковог штапа. Карлица је „обашвана“ кожом младог телета.

Вероватно су направљене тридесетих година XX века. Купљене су од Мије Субашића 1935. године.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5450

Локалитет: Србија, Јадар, Лозница, Руњани

Период: XX век

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 69 цм, дужина гудала 50 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета. Карлица је дугуљаста, са малим заравњењем на дну. На почетку врата има полукружни испуст. Глава је резана у облику повијеног врата са главом коња. Чивија је резана у облику папка срне. Гудало је од буковог дрвета. Све је доста грубо и примитивно урађено.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5451

Локалитет: Србија, Ваљевска Колубара и Подгорина, Белошевац

Период: XIX век

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 75 цм, дужина гудала 50 цм

Опис: Израђене су од јаворовог дрвета, без украса су и врло једноставне. Дугуљаста карлица подапета је јарећом кожом. На заравњеном дну има отвор неправилног облика. Завршетак је повијен уназад као кука, чији крај има нос и два ока. И гудало је од јаворовог дрвета.

У старом инвентару је забележено: „Веома су старе: Гудео Љубомир Илић (умро 1942.) а наследио их од своје мајке Драгиње Јовановић из Заруба, која је гудела на гусле а живела 99 година, а она их је наследила од њеног оца Манојла Јовановића који је живео преко 100 година. Љубомир Илић носио их је у рат; биле су са њим на Солунском фронту.”

Гусле и гудало

Инв. бр. 5452

Локалитет: Србија, Златибор, Чајетина, Рудине

Период: XIX век, друга половина

Материјал: дрво борово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 66 цм, дужина гудала 51 цм

Опис: Направљене су од боровог дрвета. Врло су једноставне и немају никаквих резбарених украса. Делови су: „кусало“ (карлица), „руковрат“ (врат и „затега“ – чивија). Гудало је савијен лесков штап.

Израђене су око 1880. године, а откупљене су од Михајла Рњаковића.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5453

Локалитет: Србија

Период: непознато

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 72 цм, дужина гудала 47 цм

Опис: Начињене су од јаворовог дрвета, резбарене су и бојене разним бојама. На карлици су вегетабилни орнаменти и два грба Краљевине Југославије (старе Југославије). Уместо врата, у истој ширини као и карлица изрезана су два грба старе Југославије један изнад другог и са две змије са стране. На горњем орлу пише: „Радијо Милорад Кушаковић 1940“. Гудало је у облику змије која држи свој реп у зубима.

Гусле је према натпису направио 1940. године Милорад Кушаковић.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5454

Локалитет: Србија, Смедеревско Подунавље, Сараорци, Лозовик

Период: 1917. година

Материјал: дрво јаворово, гвоздени лим

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 58 цм, дужина гудала 46 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета и веома су богато резбарене. На дугуљастој карлици са заравњеним дном разапет је гвоздени лим. На заравњеном дну је грб Краљевине Србије. На левој страни карлице је у плитком рељефу кућа, затим људске фигуре у шубарама (два мушкарца и дете) па гуслар, жена и три војника (у старом инвентару стоји да су то Србин, Француз и Енглец). На десној страни је Сунце у углу испод којег је брод, а мало даље коњаник и српски војник који убија аустројског војника. Изнад тога је лебдећа фигура која вероватно представља победу, означена је као вила. Даље су изрезбарени два авиона, балон, цеppelin и најзад воз. На врату је изрезбарен натпис: „30.12.1917. у Микри, Рађене у светском рату. Радио Милић-Милетић А.Л.Перић својина“. Врат се иначе назива „руковатник“. Глава је изрезана у облику лабудове главе, врло реалистички. Гудало је изрезано од брестовине. Сломљено је између дршке и лука.

По натпису на гуслама направио их је 30. децембра 1917. године Милић Милетић у Микри, током Првог светског рата.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5455

Локалитет: Србија, Драгачево, Гуча

Период: 1905. година

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 58 цм, дужина гудала 39 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета. Врло су једноставне и без украса. На карлици је прорез у облику крста. Гудало је од дебљег дреновог штапа.

Направио их је 1905. године Миљко Икодијевић и на њима свирао.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5456

Локалитет: Србија, Лужница, Бабушница, Звонце

Период: 1910. година

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 56 цм, дужина гудала 43 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета. Врло су једноставне, без украса. Делови су „копања“ (карлица), „дршка“ (врат) и „клин“. Завршетак гусала је имао украс – два рога, који су одрезани. На карлици је отвор звани „дувка“. Гудало је танка гранчица крушкова полукружно савијена. Неки гудало називају „трљач“.

Гусле је градио син Пејче Станковића из Звонца око 1910. године. Сличне гусле карактеристичне су за источну Србију.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5457

Локалитет: Херцеговина, Требиње

Период: непознато

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 83 цм, дужина гудала 46 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета. Карлица је дугуља-ста и без украса. Врат је украшен дуборезним орнаментима у цикцак линијама. Завршетак је у виду дугих резбарених рогова на којима је изрезано шест глава: две главе човека (врло мале), две коњске и две дивокоза. Гудало је од лесковог прута.

Гусле

Инв. бр. 5458

Локалитет: Црна Гора

Период: непознато

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 83 цм

Опис: Начињене су од јаворовог дрвета. Имају велику плитку карлицу без украса. Врат је изрезбарен, резба се састоји од шест сегмената, који с предње стране личе на клепсидре. Глава представља дивокозу са кружно савијеним роговима, који су слоњени.

Гусле

Инв. бр. 5466

Локалитет: Херцеговина, Требиње

Период: непознато

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 73 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета. Карлица је једноставна и доста плитка. Врат и глава су дуборезно обрађени. Завршетак је геометризован и представља стилизовану главу дивикозе.

Гусле троструне

Инв. бр. 5467

Локалитет: Србија, Шопска област, Пирот, Расница

Период: непознат

Материјал: букова чутура, храстове дашчице

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 44 цм

Опис: Карлица је направљена од старе букове чутуре, а врат од храстове дашчице. Имају три завртња за струне.

Поклон Косте Домановића 1904. године.

Гусле

Инв. бр. 5469

Локалитет: Србија, Лесковачка Морава, Брестовац, Чифлук

Период: непознато

Материјал: дрво буково, тиква

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 60 цм

Опис: Карлица је начињена од веће тикве, а врат од буковог дрвета. Сасвим су једноставне и нема никаквих украса на њима.

Гусле од тикве су ретке, али се понекад праве зато што је тиква прилично добар резонатор.

Гусле двоструне и гудало

Инв. бр. 5470

Локалитет: Хрватска, Лика, Госпић

Период: непознато

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 66 цм, дужина гудала 38 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета. Карлица је доста мала и плитка. Украшена је са више уцртаних кругова који чине извесне орнаменте. Врат је изрезбарен геометријским линијским орнаментима. Завршетак је изрезан у облику људске главе. Имају две струне, што је карактеристично за ове крајеве. Гудало је од буковог дрвета и слично је луку каквог моста. Има две чивије за затезање струна.

Двоструне гусле су карактеристичне за Лиду и Босанску Крајину.

Гусле двоструне

Инв. бр. 5471

Локалитет: Хрватска, Лика

Период: непознато

Материјал: дрво

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 74 цм

Опис: Направљене су од врло тврдог дрвета. Карлица је дугуљаста и доста грубо резана. И врат је врло једноставан, са неколико уреза у облику гранчице, на левој страни и испод чивија. Имају две струне.

Набављене су пре Првог светског рата.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5472

Локалитет: Србија, Лесковачка Морава, Печењевце

Период: XIX век, друга половина

Материјал: дрво врбово

Начин израде: дељање, резбање

Димензије: дужина 63 цм, дужина гудала 40 цм

Опис: Направљене су од врбовог дрвета. Карлица је једноставна, плитка и округласта. Врат је изрезбарен линијским шарама које чине геометријске орнаменте. При врху врат је оштећен. Врат је мало повијен тако да гусле изгледају као велика кашика.

Гусле

Инв. бр. 5473

Локалитет: Србија

Период: пре Првог светског рата

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 65 цм, дужина гудала 42 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета. Карлица је дугуљаста и подапета гвозденим лимом. Врат и карлица су једноставни и без украса. Завршетак је у облику стилизоване коњске главе. На врату има додаток са отвором за чивију. Гудало је од обичног лесковог прута.

Набављене су пре Првог светског рата.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5474

Локалитет: Босанска Крајина, Мркоњић Град, Соколац

Период: непознато

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 69 цм, дужина гудала 56 цм

Опис: Начињене су од јаворовог дрвета. Израда је врло једноставна, немају никаквих украса. Карлица је доста мала и дугуљаста. При крају врата су два отвора за чивије. Гудало је исто тако резано и има чивију за затезање струна. Оваква гудала су новијег порекла.

Гусле

Инв. бр. 5475

Локалитет: Србија, Шопска област, Пирот, Велика Лукања

Период: 1900. година

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 73 цм

Опис: Израђене од јаворовог дрвета. Врло су једноставне и без украса. На крају врата имају куку која служи да се обесе негде у кући.

Гусле је направио око 1900. године Стојан (Тана) Пешић кад је био младић. Уз гусле је певао јуначке песме које је научио од свог стрица – „чиче“ Голуба. Сличне су гуслама из Звонца и Раките (општина Пирот).

Гусле

Инв. бр. 5476

Локалитет: Србија

Период: пре Првог светског рата

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 67 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета. Врло су једноставне и без украса. Врат се завршава куком повијеном напред, а завршетак личи мало на главу змије. Чивија је ракљаста.

Набављене су пре Првог светског рата.

Гусле

Инв. бр. 5477

Локалитет: Хрватска, Врлика, Отишић

Период: непознато

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 81 цм

Опис: Израђене су од јаворовог дрвета. Карлица је плитка, дугуљаста. Врат је једноставан, са предње стране по дужини изрезбарене су две змије. На врху је извајана људска фигура, потпуно нага са фесом на глави.

Сачуване су у кући свештеника Стоисављевића.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5478

Локалитет: Србија, Топлица, Куршумлија, Луково

Период: непознато

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 72 цм, дужина гудала 48 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета. Сасвим су једноставне и без украса. Завршетак је у облику стилизоване животињске главе. Гудало је од истог дрвета и има чивију.

О историјату забележено је само да су биле у употреби још 1946. године.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5479

Локалитет: Србија, Лесковачка Морава, Лесковац, Турековац

Период: непознато

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 59 цм, дужина гудала 42 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета. Примитивне су израде. На карлици су пробијене две рупе, а више њих урезан је крст. Врат је с предње стране по ивицама изрезан. При крају има три отвора за чивије. Завршетак је у облику полукружне ручке. Гудало је од лесковог прута.

Гусле

Инв. бр. 5480

Локалитет: Србија, Шумадија, Топола, Јеленац

Период: 1912. година

Материјал: дрво крушково, гвоздени лим

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 62 цм

Опис: Израђене су од крушковог дрвета. Карлица је покривена гвозденим лимом. Цела површина је подељена на многобројне правоугле, а у сваком се налази по једна тачка. На левој страни је шематизована људска фигура која у руци држи птицу. На врату с предње стране налази се орнамент стабла са лишћем а на врху је птица док са страна пише „Живан Лазаревић 11 јануара 1912 ове гусле изради“. Завршетак је у облику коњске главе која је оштећена.

Из натписа на гулама види се да их је 11. јануара 1912. године направио Живан Лазаревић.

Гусле

Инв. бр. 5481

Локалитет: Србија, Шумадија, Сопот, Ропчево

Период: око 1910. године

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 82 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета и доста су једноставне. Нису подапете кожом, немају чивију, коњић и гудало. Врат је по ивицама затесан. Завршетак је у облику главе чији доњи део личи на главу (лице) човека, а горњи на главу коња, посебно уши.

Гусле је направио око 1910. године Миленко Јанић из Ропчева, који је био и добар гуслар.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5482

Локалитет: Босна, Сарајево, Алипашин Мост

Период: XX век

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 75 цм, дужина гудала 45 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета и занатски обрађене. На крушкастој карлици су два рељефна лика, Станоја Главаша и Васе Чарапића, а испод тога стихови. Врат је украшен линеарним орнаментима и натписом „Српско коло Алипашин Мост“. Чивија је врло декоративна и рељефно обрађена. На врху је у облику већег медаљона рељеф Карађорђевог покрета. Гудало је такође украшено линијама.

Гусле

Инв. бр. 5483

Локалитет: Црна Гора

Период: непознато

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 81 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета. Карлица је једноставна и доста плитка, није подапета кожом. Врат и глава су резбарени. Орнаменти су ромбови, по три један у другом. Завршетак је са знатно наглашеним луком, на чијем је крају коњска глава.

Гусле

Инв. бр. 5484

Локалитет: Србија, Ваљевска Колубара и Подгорина, Ваљево,
Градац

Период: почетак XX века

Материјал: дрво кленово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 64 цм

Опис: Направљене су „копане“ од кленовог дрвета. Карлица „течне“ је овална са заравњеним дном, на којем су четири отвора. Падапете су јарећом кожом. Прелаз од карлице ка врату окован је гвозденим лимом. Врат је само отесан и завршава се са два испуста као уши.

Гусле је „копао“ почетком XX века Петар Гајић и гудео је на њима. Купљене су од његове ћерке.

Гусле

Инв. бр. 5485

Локалитет: Србија, Топлица, Куршумлија, Мерћез

Период: непознато

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбање

Димензије: дужина 75 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета, грубо су дељане и без украса. Завршетак је кружно савијен и на крају је стилизована коњска глава.

Гусле

Инв. бр. 5526

Локалитет: Србија, Копаоник, Брус

Период: непознато

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 77 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета. На округластој карлици налази се примитиван рељеф. На дну је грб Краљевине Србије, на десној страни приказано је умирање Краљевића Марка. Он седи, поред њега су сабља и топуз, иза њега су соко на дрвету и оседлан Шарац. На левој страни Косовка девојка запаја Орловића Павла. На предњој страни врата извајана је змија. Завршетак је био у облику коњске главе, окренут у супротну страну од струна, али је одломљен. Карлица је без подапете коже.

Гусле

Инв. бр. 5527

Локалитет: Срем, Рума, Жарковац

Период: непознато

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 70 цм

Опис: Израђене су од јаворовог дрвета. Карлица је украшена биљним орнаментима, лишћем и цветовима. Целе гусле су лакиране жуто-мрком бојом, а цветови су у црвеном тону. Врат је такође изрезбарен, само је предња површина глатка. Завршетак је у облику животињске главе која личи на пса (у старом инвентару пише да је то коњска глава).

Гусле и гудало

Инв. бр. 5528

Локалитет: Србија, Ваљевска Колубара и Подгорина, Ваљево, Забрдица

Период: XX век, прва половина

Материјал: дрво орахово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 70 цм, дужина гудала 61 цм

Опис: Направљене су од ораховог дрвета. Карлица је издужена са делтоидним и полукружним зарезима као украсом. Врат је једноставан и завршава се коњском главом окренутом на супротну страну од струна. Глава је оштећена. Гудало је од лесковог прута.

Гусле је направио по повратку из Првог светског рата Радован Кузмановић. Гудио је још 1955. године.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5529

Локалитет: Западна Босна, Лика или Далмација

Период: 1914. година

Материјал: дрво крушково

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 68 цм, дужина гудала 45 цм

Опис: Направљене су од крушковог дрвета. Целе гусле су изрезбарене. Карлица је дугуљаста, на њој се са страна истичу орнаменти завојитих линија и таласаста линија. На дну је орнамент у виду некаквог грба, а изнад тога су јелен и птица. Врат је прав и има изрезбарену грану са лишћем (ловор). Са десне стране урезано је „Свети, Нико. Крсно. Име. Моје. Славићете. Српче. Твоје. 1914.г.“. Завршетак је глава калуђера са дугом косом и капом на глави. Има два отвора за чивије. Нема струна ни чивија. Гудало је од липовине и није припадало овим гуслама. Полукружно је резбарено. По резбарији и отворима за чивије вероватно да је из Западне Босне, Лике или Далмације.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5530

Локалитет: Србија, Копаоник, Брус, Блажево

Период: непознато

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 68 цм, дужина гудала 43 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета. Карлица је резбарена. На заравњеном дну налазе се четири розете, а са страна су две цикцак траке између којих је још пет розета. На врату гудала је спирална трака са резбаријом. Врат се завршава коњском главом са дугим ушима. Право гудало са чивијом резбарено је по горњој страни, орнамент су две цикцак линије.

Откупљене од Марјана Ковачевића 1956. године.

Гусле

Инв. бр. 5531

Локалитет: Хрватска, Далмација, Врлика

Период: непознато

Материјал: дрво дудово

Начин израде: дељање, резбање

Димензије: дужина 57 цм

Опис: Направљене су од дудовог дрвета. На целој површини су резбарене цикцак и таласастим линијама. Врат се завршава лепо обрађеном реалистичном главом коња. Недостају: чивија, струне, коњић и гудало.

Биле су 50 година у власништву проф. Стевана Роце, пре него што су откупљене 1956. године за Музеј.

Гусле двоструне

Инв. бр. 5532

Локалитет: Босанска Крајина

Период: непознато

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 74 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета. Карлица је дугуља-ста и има заравњено дно. Украси на карлици су концентрични полукругови. Врат је с предње стране украшен са пет стилизованих крстова с кукама, техником боцкања. Изнад тога је стилизовани грб Краљевине Југославије. Завршетак је стилизована козја глава. Имају две струне.

Гусле

Инв. бр. 5533

Локалитет: Србија, Заглавак, Књажевац, Горња Каменица

Период: око 1935. године

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 72 цм

Опис: Израђене су од јаворовог дрвета. Карлица је једноставна, са заравњеним дном. Врат је без украса, са коленом на средини. Завршетак је глава жене са дугом забаченом косом. Брада главе је затесана.

На гуслама је око 1935. године гудео Љубомир Милић из Горње Каменице. Направљене су у казненом заводу.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5534

Локалитет: Србија, Ваљевска Колубара и Подгорина, Ваљево, Забрдица

Период: после Првог светског рата

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 59 цм, дужина гудала 42 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета. Немају резбарених украса. Карлица има заравњено дно са отвором у облику крста. Врат на почетку има један зупчаст испуст, а на средини троугласто испупчење. Завршетак није комплетан јер је један део одломљен и нема главе. Гудало је од обичног брестовог прута.

Уз ове гусле гудела је од Првог светског рата па до педесетих година XX века Анка Ђурић. Откупљене су 1955. године.

Гусле

Инв. бр. 5535

Локалитет: Србија

Период: непознато

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 69 цм

Опис: Начињене су од јаворовог дрвета. Карлица и врат су једноставни. Завршетак је извајана женска глава са дугим косом. Глава је код чивије причвршћена за врат плочицама од гвозденог лима. На основу тога може се претпоставити да је врат био сломљен па овако поправљен или је можда глава пренета са неких других гусала.

Гусле

Инв. бр. 5536

Локалитет: Србија, Рачански крај, Бајина Башта

Период: XX век, прва половина

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 83 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета. Карлица је облика половине крушке, једноставна. Врат је с предње стране украшен полукружним зарезима до „затезача“ (чивије). Глави је посвећена посебна пажња. Изрезан је лик дивокозе са два пара рогова. Једни су кратки и прави, а други дуги и савијени до врата. Сличне су црногорским гуслама по облику, посебно карлице.

Гусле је направио Сима Петровић, који је са братом Станимиром гудио. Код породице Матић дуже времена су стајале на тавану док нису откупљене за Музеј.

Гусле

Инв. бр. 5537

Локалитет: Србија

Период: непознато

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 79 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета. Карлица је заравњеног дна и украшена је лозом изведеном црном бојом. Врат има на почетку и на крају представу разјапљене чељусти аждаје. Из горње чељусти излази продужетак који се наставља у врат и главу коња. Недостају гудало и струне.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5538

Локалитет: Србија, Београд

Период: 1934. година

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 88 цм, дужина гудала 38 цм

Опис: Израђене су од јаворовог дрвета. Карлица је јајаста, без мешине. На врату су Његошеви стихови и два двоглава орла, резбарена са крунама. На њиховим крилима су у плитком рељефу изрезбарени ликови Немањића, на десном Карађорђевића, а на левом Обреновића. На двоглавом орлу уместо грба је лик Александра Карађорђевића. На доњем мањем орлу изрезбарена је ужа породица Александра Карађорђевића са Петром II у средини. На другој страни на овом орлу је у средини Његош, слева Петровићи, а на десном крилу краљ Звонимир, Бодин и Петар Крешимир. На полећини великог орла је 18 ликова владара из наше историје. На карлици у центру је лик Филипа Вишњића, а око њега ликови владара, просветитеља, политичара и др. Гудало је двоглави орао са раширеним крилима са ликовима Капетана Коче, Хаџи Продана, Синђелића и Хајдук Вељка.

Гусле је израдио Марко Вукчевић, мајстор гусала и дуборезбар, 1934. године у спомен на погибију А. Карађорђевића. Сличне гусле са ликовима у медаљонима резане су између два рата, а правили су их поједини мајстори углавном из Црне Горе.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5539

Локалитет: Црна Гора, Колашин, Баре

Период: израђене од 1. фебруара 1932. до 15. фебруара 1936. године

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 110 цм, дужина гудала 68 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета, са изрезбареним бројним ликовима и бојене разним бојама. На карлици су ликови владара из времена стварања српске државе. На врату и глави гусала налазе се ликови владара и неки натписи. На гудалу су ликови грчких богова, наших и светских књижевника, појединих чланова неких владарских породица. Преко карлице је на веома танкој плочи од дрвета исписано „Ево гусле циноског јавора, Баш из комских хајдучкија гора, А те сјенке што на њима стоје, Глуме повјест домовине своје.... Гуслорезац Станић Р.Љубомир, Баре, 1-02-1932 - 15-02-36 год“.

Гусле је направио Љубомир Станић из села Баре између 1. фебруара 1932. и 15. фебруара 1936. године. Сличне бојене и небојене гусле израђивали су поједини градитељи гусала између два рата.

Гусле и два гудала

Инв. бр. 5540

Локалитет: Црна Гора, Мојковац, Слатина

Период: 1936. година

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 128 цм, дужина гудала 60 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета, са великим бројем рељефних ликова и бојене разним бојама. На полеђини карлице нацртана је карта старе Југославије. Глава и врат су састављени из неколико делова на којима су с предње стране 22, а са задње 21 лик владара из наше прошлости. На кожи преко карлице написано је тушем „Ове гусле изради Милорад Мојашевић придржавајући се оне Његошеве изреке – ‘гђе се гусле у кућу не чују ту је мртва и кућа и људи’. У Слатину 1936 године“. Оба гудала су у облику кривог мача. На једном (оригиналном) је 12 медаљона са рељефима наших и светских књижевника. На другом су тушем нацртани ликови 14 наших политичара.

Гусле је према натпису направио Милорад Мојашевић у Слатини, Црна Гора, 1936. године. Сличне, бојене и небојене гусле са бројним ликовима израђивали су поједини градитељи гусала између два светска рата.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5577

Локалитет: Босанска Крајина, Мркоњић Град, Царевац

Период: непознато

Материјал: дрво крушково

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 62 цм, дужина гудала 45 цм

Опис: Израђене су од крушковог дрвета. Карлица је једноставна са заравњеним дном. Врат је резбарен геометријским орнаментима. Истичу се две траке цикцак. Завршетак је извајана људска глава. Гудало је од дреновог дрвета.

Гусле су биле својина гуслара Симе Бијелића.

Гусле

Инв. бр. 5578

Локалитет: Србија, Метохија, Пећ, Витомирица

Период: 1951. година

Материјал: дрво липово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 81 цм, дужина гудала 45 цм

Опис: Направљене су од липовог дрвета. Преко карлице је натегнута јагњећа кожа и прикована дрвеним ексерима. Врат је техником урезивања украшен геометријским шарама. У горњем делу на једној страни урезано је „Ђора“, а изнад тога неколико биљних орнамената, петокрака звезда и змија. С друге стране „г. 1951.“ и исти орнаменти. Врат се завршава главом дивокозе која има металне очи.

Урезана је 1951. година, па се може закључити да су тада и направљене и да их је правио или им је био власник извесни Ђора.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5579

Локалитет: непознато

Период: 1884. година

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 78 цм, дужина гудала 42 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета. Карлица је једноставна, а врат је цео украшен дуборезом. Истичу се: на почетку велика розета са цикцак урезима, нешто изнад ње је рељефни крст, изнад кога је квадрат са усеченим дијагоналама, паралелопипед украшен линијским урезима. На врху је стојећа фигура човека без руку са плитком капом на глави.

Гусле

Инв. бр. 5580

Локалитет: Србија, Буцак, Сврљиг, Округлица

Период: непознато

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 64 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета. Састоје се од карлице – „копање“, на којој се са доње стране налази отвор уоквирен кругом од цикцак линија. Врат – „рукуница“ завршава се коњском главом на којој су с обе стране по три розете. С предње стране на врату пружају се три пруге у којима је урезана цикцак трака. Чивија – „затезач“ завршава се кругом са отвором у средини и назубљеним ивицама. Струне називају „одводник“, а кобилицу „коњак“. Недостају кобилица, струне и гудало, што је накнадно у Музеју направљено.

Гусле

Инв. бр. 5581

Локалитет: источна Босна, Рогатица, Сељани

Период: крај XIX, почетак XX века

Материјал: дрво јасеново

Начин израде: дељање, резбање

Димензије: дужина 80 цм

Опис: Направљене су од јасеновог дрвета. Резбарене су финим резбом. Орнаменти су стилизовани цветови, листови и спирале. Завршетак је у облику реалистичне главе дивокозе. Карлица је плитка са разапетом јарећом кожом.

Гусле је направио осамнаестогодишњи неписмени сељак. Купљене су у Рогатици и од 1914. године налазиле су се у кући Једличека у Београду. За Музеј су набављене 1952. године.

Гусле и гудало

Инв. бр. 6409

Локалитет: Србија, Рачански крај, Бајина Башта, Заовине

Период: непознато

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 90 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета. Имају дугуљасту карлицу подељену уздужно на три режња и затим једноставан дуг врат који се завршава шематизованом главом неке птице.

Гусле и гудало

Инв. бр. 6410

Локалитет: Србија, Рашка, Јошаничка Бања

Период: непознато

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 61 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета, а гудало од грабовог. Врло су једноставне. Кожа на карлици је од зеца. Врат се завршава главом у облику змије која има неку врсту „кресте“ или перјанице. Задњи крај је у облику ракље.

Гусле и гудало

Инв. бр. 6411

Локалитет: Србија, Шумадија, Рудник

Период: непознато

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 74 цм, дужина гудала 46 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета и богато резбарене. На боковима карлице изрезбарени су ликови косовских јунака: Милоша Обилића, Косанчић Ивана, Топлице Милана и Реље Крилатице. На предњој страни врата изрезана су слова „сама слога спасава Србина“ и „1904“. Око врата је обавијена резбарена змија. Завршетак је у облику коњске главе. Гудало је једноставно.

Гусле

Инв. бр. 6412

Локалитет: Србија, Тимочка Крајина, Минићево, Кожељ

Период: 1875. година

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 61 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета и једноставне су. Карлица је дубока и има кружни отвор на дну, а покривена је лимом. Првобитно је била покривена кожом. Врат је танак и украшен је само уздужно урезаним линијама, завршава се стилизованом главом коња.

Гусле је направио неки Петар Буљубаша за Тривуна Милићевића, из села Дебелице. Гусле су направљене око 1875. године, кад су Петар Буљубаша и Тривун Милићевић чували српску границу према Турској, док је Бугарска била још под Турцима.

Гусле

Инв. бр. 6413

Локалитет: Црна Гора, Плав

Период: 1931. година

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 62 цм

Опис: Израђене су од јаворовог дрвета са врло плитком карлицом, која је украшена плитким урезима у девет редова. На дну карлице прорезан је танак крст. Карлица је подапета јагњећом кожом. Врат је украшен с предње стране финим дуборезним шарама. Врат почиње и завршава се розетом. Кроз горњу розету провучена је чивија и на њој је урезано „1931. година” и иницијали „ПГ.МЈВ”.

Гусле су према урезаној години направљене 1931. године.

Гусле и гудало

Инв. бр. 6414

Локалитет: Србија, Шумадија, Лепеница, Крагујевац, Велика Сугубина

Период: непознато

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 67 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета и врло једноставне. Карлица – „коврга“ је дугуљаста, са заравњеним дном на којем се истиче необично велик прорез у облику крста. Подапета је јагњећом кожом са неувобичајено великим рупама. Недостају гудало – „гудач“ и струне.

Гусле

Инв. бр. 6415

Локалитет: Србија, Шумадија, Лепеница, Крагујевац, Велика Сугубина

Период: непознато

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 64 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета и врло су једноставне. Карлица је дугуљаста и подапета јагњећом кожом. Врат једноставан, а завршетак је у облику круга. На гуслама је свирао Милисав Павловић.

Гусле

Инв. бр. 7285

Локалитет: Србија, Посавина, Обреновац, Мислођин

Период: 1899. година

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 68 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета и богато резбарене. Резба је врло ситна – геометријски стилизована. Врат се састоји из два лука, а завршава се коњском главом са танким вратом и јако повијеном напред. На врату је написано „Радио Јован Вуић родом из Босне 1899“. Чивија је такође резбарена.

Из натписа на гулама види се да их је направио мајстор из Босне Јован Вуић 1899. године.

Гусле

Инв. бр. 7286

Локалитет: Србија

Период: 1883. година

Материјал: дрво крушково

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 63 цм

Опис: Израђене су од крушковог дрвета и целе су богато резбарене. На карлици се поред грба, двоглавог орла, круне и других орнамената истичу четири мушка попрсја са дугим брковима која представљају знамените личности из српске историје. Уз обод карлице са десне стране пише „само слога србина спасава“, а са леве „израдио Милош Радосављевић“. На карлици је урезана и година 1883, вероватно година израде. Доњи део врата је разјапљена чељуст змаја, а горњи део украшен је резбареним лишћем. Завршетак је глава „аждаје“ са отвореним чељустима.

Према натпису на гулама види се да их је изрезао Милош Радосављевић, али се не зна ни одакле је ни у којем су месту рађене. По резби и орнаментима може се претпоставити да гусле потичу из источне Србије. Направљене су вероватно 1883. године, што се може закључити на основу податка урезаног на карлици.

Гусле и гудало

Инв. бр. 7288

Локалитет: Србија, Копаоник, Блажево, Боранци

Период: XX век, прва половина

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 75 цм, дужина гудала 56 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета. На карлици је заравњено дно са прорезом у облику крста, који је сав нарезан тако да изгледа као да из њега избијају зраци. Врат гусала је једноставан и завршава се шематичном главом коња. Врат је пробушен и кроз рупу је провучена чивија за затезање струна. Гудало је начињено од обичног штапа савијеног у лук.

Гусле су откупљене од Секуле Вукојичића 1956. године.

Гусле

Инв. бр. 8484

Локалитет: Србија, Копаоник, Брус, Домишевина

Период: пре Првог светског рата

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 74 цм, дужина гудала 40 цм

Опис: Начињене су од јаворовог дрвета. Карлица је доста плитка и изрезана је тако као да се састоји из кришки. Преко карлице је разапета јарећа мешина. Врат је једноставан и продужава се у главу која подсећа на коња, међутим како се иза ушију налазе „рогови“, то би могао да буде и ђаво. Гудало је од лучно савијеног дебљег прута.

Гусле је направио Бранко Јовановић, који је погинуо у Првом светском рату. Као инструмент познате су у највећем делу Југославије, а данас се ретко користе.

Гусле и гудало

Инв. бр. 8775

Локалитет: Србија, Топлица, Куршумлија, Луково

Период: половина XX века

Материјал: дрво

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 73 цм, дужина гудала 47 цм

Опис: Израђене су од тврдог дрвета. Нерезбарене. Резонатор – кутлача превучена је јарећом кожом која је пробушена на неколико места у облику крста. Кутлача је плитка и на дну је заравњена. Врат се завршава козјом главом. Испод ње је углављена чивија за коју је причвршћена струна. Гудало је једноставно. На једној страни су зарези у облику слова В и Х.

Израдио је пре 10 година Божидар Томић из Сеоца, код Куршумлије, који се бави израдом гусала. На њима је гуслао Александар Тодоровић из Лукова.

Гусле

Инв. бр. 10336

Локалитет: Србија, Драгачево, Гуча, Велес

Период: 1930. година

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 69 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета. Састоје се од плитке карлице и врата са главом. Преко отвора карлице разапета је телећа кожица. Површина карлице је украшена дуборезом; уз бокове пружа се лоза која иде из саксије, а на средини је прорезан крст око којег је изрезбарена змија. Врат је једноставан и завршава се коњском главом повијеном унапред. Врат је на два места окован лимом јер је напукао. Гудало је од крушкове гране.

Направљене су око 1930. године.

Гусле и гудало

Инв. бр. 13123

Локалитет: Црна Гора, Колашин

Период: крај XIX века

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 78 цм

Опис: Изрезане су од јаворовог дрвета. Кутлача је плитка, са пет рупица и разапетом козјом мешином оштећеном од мољаца. Врат је изрезбарен, са страна по шест розета. Глава је у облику стилизоване главе дивокозе. Гудало је од обичне лескове гране.

Гусле су направљене крајем XIX века, а на њима је свирао Радуле Вујисић.

Гусле и гудало

Инв. бр. 14112

Локалитет: Србија, Рашка, Ново Село

Период: XX век

Материјал: дрво

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 68 цм

Опис: Начињене су од тврдог дрвета. Врат је правоугаоно профилиран. На крају је повијен у облику куке. Предњи део је коритаст и на њему је разапета нештављена кожа са рупицама поред козлића. Има једну струну која је на једном крају причвршћена жицом, а на другој за један кључ. Гудало је полукружно.

Израдио их Драгиша Бановић, стар 80 година, из Новог Села. Купио их је пре четири године Милорад Пановић из Новог Села.

Гусле

Инв. бр. 14418

Локалитет: Србија, Рашка, Ново Село

Период: XX век

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 76 цм, дужина гудала 43 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета и козје коже. Састоје се од гусала и гудала. Гусле имају плитку карлицу, крушког облика, пресвучену јарећом кожом па ограђену дуплим венцем зубастог облика. Украшене су ликом Краљевића Марка и сликом Марковог мегдана са Мусом Кесецијом. Остале површине украшене су биљним орнаментима рељефно рађеним. Врат је рељефно украшен са змијом и завршава се коњском главом реалистично урађеном. Гудало је обликовано у виду змије са главом патке. Струна је завијена чивијом и ослања се на кобилицу која је новија.

Продавац је купио гусле од Мира Тапетара, који их је по његовом налогу набавио у селу Себемиљу испод Трнавe. Оваквих гусала нема на Копаонику; праве их, али знатно скромније и лошије.

Гусле и гудало

Инв. бр15387

Локалитет: Сврљиг, Шопска област, Буцак, Плужина

Период: 1937. година

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 71 цм, дужина гудала 42 цм

Опис: Начињене су од јаворовог дрвета и коже. Састоје се из гусала и гудала. Гусле су класичног облика, састоје се из „лобање“ или „чаше“ која даје звук – пресвучене овчјом кожом, дршке – „гусало“ – обликованог у виду танког врата који се завршава стилизованим краљевским грбом окруженим двома змијама. Нису резбарене; обојене су мрком бојом. Гудало је обликовано у виду змије са савијеним репом, а са доње стране је помоћу два ексера затегнута струна.

Направио их 1937. или 1938. године Милан Раденковић. Правио их болестан од туберкулозе па их није завршио према предвиђеној замисли. Укупно је направио седам гусала разним пријатељима. Ово су последње које је направио. Данас нико више не свира у гусле. Раније су нарочито стари људи много свирали на овом инструменту. После Другог светског рата престали су да их употребљавају.

Гусле и гудало

Инв. бр. 22580

Локалитет: Србија

Период: непознато

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбање

Димензије: дужина 71 цм, дужина гудала 47 цм

Опис: Гусле су од јавора, а гудало од липе. Тело гусала, „кутлача“, има крушкаст облик. Преко „кутлаче“ је разапета јарећа кожа. Дно кутлаче је заравњено, са крстастим отвором. Украшена резбањем у виду лозе и две гране са листовима и пунктирањем. Кожа је затегнута на рубовима кутлаче и причвршћена танком кожном каишем са металним апликацијама, розетама. Врат гусала је украшен мотивима на делу који се усапљује у кутлачу, а завршава у облику стилизоване коњске главе. Ваљкастом чивијом углављеном у врат гудала затеже се струна. Гудало је савијено, са отвором за уметање струне и мањом чивијом за затезање струне.

Гусле и гудало

Инв. бр. 24158

Локалитет: Србија, Моравица, Рашка, Ариље

Период: непознато

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 72 цм, дужина гудала 55 цм

Опис: Гусле су од јавора и јареће коже, а гудало од дренови-
не. Тело гусле – „кутлача“, има крушкаст облик, заравњеног
је дна, са крстастим отвором. Кожа је затегнута на рубовима
кутлаче и причвршћена танким кожним каишем са металним
апликацијама – розетама. Кожа има осам округлих отвора.
Врат гусала завршава у облику стилизоване животињске главе.
Ваљкаста чивија углављена у врат гусле затеже струну. Гудало
је савијено, има отвор за уметање чивије и огуљени део за
везивање струне.

Гусле и гудало

Инв. бр. 25688

Локалитет: Србија, Крушевачка жупа, Александровац, Тулеш

Период: крај XIX века

Материјал: дрво јаворово и дреново

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 71 цм, дужина гудала 54 цм

Опис: Од јаворовог и дреновог дрвета. Гусле се састоје од трупа – лобање која је кришкасто обрађена, са доње стране је крстасти отвор, а са горње је разапета јарећа кожа; врата; главе у облику коња и гудала. Врат и глава украшени су дубо-резом. Орнаменти су геометријски, а међу њима се истичу тро-углови и цикцак линије. Са бочних страна врата је стилизован цвет, око њега круг. На прелазу између главе и врата је дрвени клин. Од дна трупа разапете су преко уздигнутог „јарца“ до дрвеног клина струне (коњска длака). Гудало је од дреновог дрвета, извијено лучно са дршком. Преко гудала су струне од црне коњске длаке.

Припадале су Радославу Тоскићу из Тулеша. Прављене су крајем XIX века. Радослав их је носио са собом док је био на Солунском фронту.

Гусле

Инв. бр. 27011

Локалитет: Србија, Алексиначко Поморавље, Алексинац

Период: крај XIX века

Материјал: дрво липово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 66 цм

Опис: Направљене су од липовог дрвета. Једноставно су урађене. У доњем делу „копано“ је овално. Преко трбуха разапета је јарећа кожа са једним већим и два мања отвора. Врат је без украса. Недостају гудало, струне и кобилица. На гуслама се свирају јуначке песме.

Припадале су професору Сими Николићу, колекционару из Алексинца. Направљене су крајем XIX века.

Гусле

Инв. бр. 29372

Локалитет: Србија, Ибарски Колашин, Краљево, Адрани

Период: непознато

Материјал: 1877. година

Начин израде: дељање, резбање

Димензије: дужина 75 цм

Опис: Израђене су од јаворовог дрвета и коже. Састоје се из главе, врата и трупа. Глава је у облику чапљине главе са кљуном повијеним ка врату, који је правоугаоног издуженог облика и одвојен од главе дрвеним прстеном. Врат је украшен плитком резбаријом са цветним мотивима. Између врата и трупа (резонатора) је урезан датум „1877“. Труп је такође украшен резбареним цветним мотивима и на боковима има по један грб, као и стилизоване иницијале „КМО“ исписане ћирилицом. Преко отвора је разапета препарирана кожа. Иначе, труп је полуелипсастог и овалног облика, док је са горње стране, где је кожа, потпуно раван.

Гусле су из Адране код Краљева и биле су својина Петра Лазаревића, који је живео у Бистрици код Нове Вароши. Израђене су највероватније 1877. године. Када се Петар доселио у Коначук, предао је касније гусле сину Жарку Лазаревићу, а овај свом унуку Мирославу Живковићу.

Гусле и гуđало

Инв. бр. 32100

Локалитет: Србија, Бачка, Сомбор, Кљајићево

Период: 1985. година

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 86 цм, дужина гуđала 54 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета. Трбух је крушколиког облика, пресвучен јарећом кожом, која је причвршћена дрвеним „чавлима“. Резонантни отвори су кружни, правилно распоређени. Врат је правоугаоног облика, са великим медаљоном на доњем делу. Глава има облик дивокозе. Целе су украшене урезима, биљним и животињским мотивима и мотивом ватре. На медаљону, с предње стране, урађен је лик кнеза Лазара. Кобилица је ракласта, од дрвета, а струне од црне коњске длаке. На полеђини врата, целом дужином је урезано „Радио Радован Ј. Булатовић у Кљајићеву 1985.“. Гуđало је у облику стилизоване змије, три пута је увијено, са струнама од црне коњске длаке. Украшено је урезима. Коришћене су за музичку пратњу епским певачима.

Направио их Радован Булатовић 1985. године у Кљајићеву. Још су у употреби.

Гусле и гудало

Инв. бр. 32101

Локалитет: Србија, Бачка, Сомбор, Кљајићево

Период: 1985. година

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 85 цм, дужина гудала 53 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета. Трбух је крушколиког облика, пресвучен јајећом кожом, која је причвршћена дрвеним „чавлима“. Врат је правоугаоног облика, са три медаљона правилно распоређена на доњем делу. Глава се састоји од две паралелне, правоугаоне плоче спојене са три дрвене спојнице. Струне су од црне коњске длаке. Кобилица је од дрвета, ракљаста. Целе су украшене урезима, биљним и животињским мотивима и представама историјских личности у плитком рељефу. На глави су урађени ликови Тита и Његоша, а на медаљонима југословенски грб, Орден Народног хероја и Споменица а на полеђини ликови кнеза Лазара и Милоша Обилића. На трбуху са задње стране урађен је стари Његошев маузолеј на Ловћену. На полеђини врата, целом дужином је урезано: „РАДИО РАДОВАН Ј.БУЛАТОВИЋ У КЉАЈИЋЕВУ 1985“. Гудало има облик стилизоване змије, три пута је увијено, са струнама од црне коњске длаке. Украшено је урезима. Гусле су служиле као музичка пратња епским певачима.

Направио их је Радован Булатовић 1985. године у Кљајићеву. Још су у употреби.

Гусле и гудало

Инв. бр. 32459

Локалитет: Босанска Крајина, Босанска Крупа

Период: XX век, почетак

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 71 цм, дужина гудала 55 цм

Опис: Израђене су од јаворовог дрвета. Састоје се од: трбуха, врата, главе, чивије и кобилице. Трбух је крушкастог облика, са задње стране при дну обло засечен. Рељефно је украшен цветним орнаментима, сликама Милоша Обилића и Краљевића Марка. У засеченом делу рељефно урезан двоглави орао са круном, по средини крстасто разрезан. Са предње стране разапета је зечја кожа, са пет резонантних отвора. За трбух је причвршћена металним нитнама. Врат је ваљкаст, при врху се завршава коњском главом, при дну до трбуха необичног зооморфног облика (мешавина рибе, пса и аждаје). Украшен је плитко урезаним цветовима. Са горње стране уочљив натпис „Успомена из Србије, 1910г.“. Чивија ваљкастог облика, спорадично украшена плитко урезаним кружићима. Гудало је змијолико извијено, без украса. Коришћене су за музичку пратњу епским певачима.

Потичу с почетка XX века. Продавац их је добио од деде који је живео у Босанској Крупи. Уз гусле иду и два пара струна.

Гусле и гудало

Инв. бр. 32528

Локалитет: Србија, Власина, Власина Округлица

Период: XX век

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 79 цм, дужина гудала 56 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета. Трбух је крушко-ликог облика, пресвучен јарећом кожом, која је причвршћена тапетарским ексерима. Врат је правоугаоног облика, са кружним проширењем за чивију и натписом „ЈУНАЧКИ РАЗГОВОР“. Глава има облик правоугаоне плоче са два изрезана медаљона. По целој површини украшене су биљним и геометријским мотивима и представама историјских личности: Карађорђа, Милоша Обилића и кнеза Лазара (на глави). На глави је урезан двоглави орао са круном, на чијем је врху изрезан крст. Гусле су делимично обојене зеленом бојом и прелакиране. Чивија је ваљкастог облика, са правоугаоном главом и разрезом на предњем крају, кроз који су провучене струне од беле коњске длаке. Кобилица је од дрвета украшена боцкањем. Гудало је од чамовине, у облику сабље, са струнама од беле коњске длаке.

Још су у употреби.

Гусле

Инв. бр. 33868

Локалитет: Србија, Београд

Период: XX век, друга половина

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарeње

Димензије: дужина 95 цм, дужина гудала 47 цм

Опис: Гусле су од дрвета, пресвучене кожом. Кутлача је са задње стране богато украшена биљним орнаментима (мотиви: цвеће и лишће). Предња и задња страна врата прекривене су шарама у облику лишћа у низу. Врх гусала представља глава дивојарца. Чивија је у облику минијатурне варјаче. Гудало стилизованог српастог облика, на спољном делу српа, има удубљене зарезе. Служиле су за музичку пратњу епским певачима.

Према речима музејског саветника Љиљане Ђертић, гусле су откупљене да се прикаже нови тренд у градњи и украшавању ових инструмената. Према њеном мишљењу, овај тренд је близак кичу и одраз је тренутних уметничких вредности, за које је карактеристично претеривање у украшавању (ове гусле су непотребно преукрашене). Овакав став приликом откупа односи се на гусле од Инв. бр. 33868 – 33871.

Једноструне гусле су „инструмент“ који служи као пратња епском певачу, који преноси усмену традицију сачувану у епској поезији.

Гусле и гудало

Инв. бр. 33869

Локалитет: Србија, Београд

Период: XX век, друга половина

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 85 цм, дужина гудала 46 цм

Опис: Гусле су од дрвета, пресвучене кожом. Кутлача је са задње стране украшена представом Његошевог маузолеја на Ловћену, око кога се налази класје жита у облику ловоровог венца. Задња страна врата представља змију окружену лишћем, а орнаменти предње стране врата идентични су орнаментима чивије. Глава гусала богато је украшена дрворезом. На комплексу постоља приказана је борба крилатог коња са аждајом. Гудало се од дршке рачва у два крака који се при врху лучног крака спајају. Крајеви лучног дела имају отворе за стављање струне.

Гусле и гудало

Инв. бр. 33870

Локалитет: Србија, Београд

Период: XX век, друга половина

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 835 цм, дужина гудала 57 цм

Опис: Гусле су од дрвета, пресвучене кожом. Кутлача крушколиког облика богато је изрезбарена биљним и животињским мотивима. Мотиви су: грожђе, трешње, сова, зец, вук, лисица, голуб, коњ, мачка, пас, ласица, орао, јастреб, шаран, лептир. Сви изрезбарени мотиви касније су обојени различитим нијансама боја. На врату доминирају цветни мотиви, у корену врата је зеца, а при врху је приказана борба соколова. Са предње стране врата налази се накнадно залепљена фигура жуто-црне змије. Чивија је у облику двокраких вила, а глава је израђена у облику три коњске главе, једне веће и две мање са стране. Тело гудала има облик змајевог тела, око кога је обавијена жуто-црна змија са врхом у облику коњске главе са гривом.

Гусле и два гудала

Инв.бр. 33871

Локалитет: Србија, Београд

Период: XX век, друга половина

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 77 цм, дужина гудала 46 и 49 цм

Опис: Гусле су од дрвета, пресвучене кожом. Кутлача је украшена у плитком рељефу и издељана је на пет сегмената, који подсећају на изрезане кришке лубенице. У сваком од сегмената доминира спирална линија са цветно-лисним мотивима. Врат гусала је украшен истим мотивима као и кутлача. Чивија са задње стране има два дела који подсећају на лизалицу. Глава гусала је у облику дивојарца на чијим роговима лежи грб АВНОЈ-а са пет буктиња и звездом петокраком обојеном у црвено. Једно гудало је у облику змије са крилима на леђима. Друго гудало је у облику змије која пузи.

Гусле и гудало

Инв. бр. 43704

Локалитет: Босна и Херцеговина, југозападна Босна, Гламоч

Период: XX век, друга половина

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 93 цм, дужина гудала 46 цм

Опис: Од дрвета су. Кутлача је крушколиког облика, пресвучена кожом, причвршћена дрвеним ексерима „горуждама“. Са горње стране коже налази се пет малих резонантних отвора (гласница) избушених у облику крста. Врх врата завршава се плочом из које израста грб СФРЈ са шест буктиња и датумом 29.XI-1943. На плочи са предње стране налазе се ликови Маркса, Енгелса, Лењина и Тита, са друге стране борац са пушком и звездом у руци и поред њега година 1919, а са друге стране партизанка са крампом и птицом и година 1959. У дну плоче латинички натпис „пролетри свих земаља уједините се“. Са задње стране плоче приказан је коњаник са сабљом и перјаницом, окренут према турском великодостојнику у борбеној пози. У дну врата издељан је медаљон са приказом коњаника са копљем у руци. Из медаљона са страна излазе две шаке које држе сабље које се продужавају до плоче. На сабљама су урезане две змије. Од горње чивије (звртке) у облику топуза, преко коњића до опуте, затегнута је струна од коњске длаке. Са задње стране карлице налазе се приказ коњаника, вука, орла и медведа и натпис „Миро, твоја умјетност, наш понос! Гламочани“. Гудало са завртком има облик топуза и струне од коњске длаке. Врх гудала је у облику коњске главе, са стране две змије, а у средини сабља и слова „В К“.

Израдио их је самоуки мајстор, седамдесетих година XX века, и поклонио Мирославу Чангаловићу, чувеном оперском певачу, приликом гостовања у родном крају, 1974. године. Гусле су му предате на концерту у Гламочу.

Предмет је стигао у Музеј посредством кустоса Ирене Гвозденивић.

Гусле и гудало

Инв. бр. 43916

Локалитет: Србија, Полимље и Потарје, Прибој, Голеша

Период: XX век, друга половина

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 75 цм, дужина гудала 42 цм

Опис: Гусле су од дрвета, пресвучене кожом. Кутлача је крушколиког облика, са затегнутом кожом, причвршћеном дрвеним ексерима. Са горње стране коже налази се пет резонантних отвора (гласница), три доле и два горе. На кожи је написано тушем „Краљевић Марко дели мегдан“, а изнад тога је слика, такође урађена тушем, са приказом борбе два коњаника, Краљевића Марка са топузом у руци и Турчина са копљем. Врат се завршава главом дивојарца. У дну врата са страна издубљена су два слова „С“. Изнад тога се налази медаљон са ликовима Вука Караџића и Његоша, а изнад њих Милош Обилић у оклопу. Струна од коњске длаке и коњић преко којег прелази су испали из свог лежишта. Горња чивија (завртка) је у облику топуза са осам пера. На врату са једне стране је урезано „гусле Вукомана Шалипуровића“, а са друге „израдио Милован Грбовић З.Тоци“. Гудало је у облику змије са ситним урезаним рецкама.

Гусле је израдио Милован Грбовић из села Задњи Тоци и поклонили их Вукоману Шалипуровићу, професору историје.

Гусле

Инв. бр. 44536

Локалитет: Хрватска, Лика, Удбина

Период: XX век, друга половина

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 99 цм

Опис: Гусле су израђене од дрвета и коже. Кутлача крушколиког облика пресвучена је кожом и прикуцана са стране металним ексерчићима. Са доње стране кутлача је изрезбарена приказом јелена и два цвета са стране. Дужи врат резбарен је са предње стране низом геометријских орнамената стилизованог лишћа, а са доње стране са три крупнија цвета. Врх врата завршава се главом дивојарца са роговима и ушима. Горња чивија (завртка) петоугаоног је облика. Гусле су без струна и гудала.

Гусле је на поклон добио Бошко Радаковић седамдесетих или осамдесетих година XX века.

Гусле двоструне и гудало

Инв. бр. 46252

Локалитет: Босанска Крајина, Босанска Крупа, Хашани

Период: XX век

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 77 цм, дужина гудала 58 цм

Опис: Двоструне гусле су од дрвета. Глава гусала урађена је у облику белог двоглавог орла. Врат је украшен биљним орнаментима у облику гране са лишћем. Између врата и карлице причвршћена је дрвена плочица са седам малих шrafoва, преко коже. Преко карлице разапета је кожа са четири гласнице. На задњој страни карлице налазе се мотиви: у средини двоглави орао са прорезаним крстом, изнад и испод су ликови краљева Петра и Александра Крађорђевића, а са леве и десне стране Милош Обилић и Карађорђе. У дну карлице налази се дрвени испуст за затезање струна. На врату се налазе две завртке украшене траксловањем у виду концентричних кругова. На гуслама су у дну врата привезана два коњића. Један, преко кога прелазе струне, има облик малог моста са постољем, а други, кроз који се провлаче струне, има две рупице. Гудало је од дрвета, ишарано биљно-геометријским орнаментима. На врху се налази издељан облик који подсећа истовремено на пса, коња или дивокозу. Двоструне гусле су обично служиле за извођење лирских песама.

Гусле и гудало

Инв. бр. 47135

Локалитет: Србија, Јадар, Лозница

Период: 1870. година

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 80 цм, дужина гудала 48 цм

Опис: Гусле направљене од дрвета. На полећини, на корпусу (карлици), уздужно је урезан натпис „радијо игњат васић +прота лозни: у подрињу“. На једној половини корпуса је дуборезна представа групе људи окупљених око гуслара са натписом „српски ајдуци“, а са друге стране корпуса је дуборезна представа убиства **цара султана** Мурата са натписом „косово 15 јуна 1389“. На врату, с предње стране, налази се низ грбова, са стране представа ратника и година 1870. На задњој страни врата урезан је натпис „на кољено честитоме млађан кнезу велике и јуначке србије милану обреновићу IV“. На врху, изнад чивије, налази се представа змаја са српским грбом са оцилима на темену.

Гудало је од дрвета, израђено нешто касније (1912), лучног облика. Дршка је у облику змијских уста, са натписом на горњој страни „крњинце“, а са доње „Б.ПОДРИМЉЕ 1912“.

Гусле су поклон Мирјане Митић, рођене Николић, из Београда, са жељом да се очува трајно сећање на породицу Радојевић, њене претке по мајци, посебно, њеног прадеду Владимира Радојевића из Крагујевца, проф. историје и директора гимназије у Београду, инспектора Министарства просвете и црквених послова. Уз поклон иде и обавеза Етнографског музеја да се у свим случајевима јавног излагања или објављивања фотографија гусала увек истакне текст из става 1. уговора о поклону бр. 997/1 од 3. децембра 2007. године. (Текст је врло сличан опису предмета.)

Гусле и гудало

Инв. бр. 47517

Локалитет: Херцеговина, Гацко

Период: XX век, прва половина

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 96 цм, дужина гудала 50 цм

Опис: Гусле су од јаворовог дрвета, са корпусом крушколиког облика, који је пресвучен кожом. Од дугмета, преко коњића, затегнута је струна до горње чивије. На дршци су изрезбарена два медаљона. На доњем је лик Вука С. Караџића, а на горњем Његошев лик. Врх дршке се завршава фигуром сокола са раширеним крилима. На задњој страни корпуса приказан је Његошев маузолеј на Ловћену, са изрезбарене две гране око композиције.

Гудало је такође изрезбарено и са затегнутом струном од црних длака.

Према причи оца Огњена Окиљевића (продавца гусала), у Гацку је постојало удружење гуслара „Тешан Подруговић“ (Тешан је био најплоднији Вуков казивач). Гуслар тог удружења Илија Вуковић, који је гуслао и на двору краља Александра, набавио је ове гусле 1920. године.

Гусле и гудало

Инв. бр. 47690

Локалитет: Херцеговина, Гацко

Период: 1934. година

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 86 цм, дужина гудала 55 цм

Опис: Гусле су од јаворовог дрвета, трапезоидног облика. Преко корита разапета је кожа. Од дна корита, преко коњића, полази натегнута струна од најлона. Струна се завршава у горњој чивији која је са задње стране изрезбарена у облику стилизоване змије. Врат гусала је богато украшен у дуборезу. Доњи медаљон приказује Вука Карацића, а горњи Његоша. На врху је соко. На доњој страни корита налази се српски грб, двоглави орао.

Гудало је такође украшено и представља стилизовану змију.

Према причи продавца Огњена Окиљевића, гусле су из 1934. године. Тада се његов стриц Мирко вратио из Француске. Мирко је био члан Сокола и гусларског удружења „Тешан Подруговић“ из Гацка. У то време се у целој Херцеговини, што из традиције, што из помодарства, поново код младог света јавила жеља и потреба за учењем и свирањем гусала. За ту прилику ове гусле су и израђене. Биле су сакривене у кући у подруму, током Другог светског рата, а Огњен Окиљевић их је нашао тек 2007. године. Гусле су после тога освежене, репарирани и у таквом стању су и дошле у Музеј.

Гусле и гудало

Инв. бр. 48370

Локалитет: Србија, Срем, Земун

Период: 2009. година

Материјал: дрво орахово и дудово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 73 цм, дужина гудала 57 цм

Опис: Гусле су од ораха (блеђе боје), из једног комада дрвета начињене. На кутлачи позади налазе се иницијали израђивача гусала ДШ (Драган Штрбац), а преко кутлаче је затегнута јарећа кожа. Кожа није штављена стављањем у креч, него је обрађена техником бријања. Прво је стављена у воду, па бријана. За кутлачу је причвршћена дрвеним клинцима од ораха. На врату гусала урезано је седам крстића истих кракова, који представљају седам Божјих заповести (то су моралне заповести). За крчело (горња чивија) затегнута је пластична струна (40 до 50 пластичних нити). Пластика је боља од коњске длаке за гућење јер се не истеже. Врх гусала је у облику дивојарца, рогови су спуштени и приљубљени уз главу и врат.

Гудало је од дивљег дуда (тврђег дрвета), преко кога је затегнута пластична струна, преко затезача (крчала, чивије).

Драган Штрбац је гусле израдио према традиционалном начину израде гусала у Банијском крају. Орах је сечен у Земуну 2005. године (па се сушио две године), а дивљи дуд је донет 1975. године из Баније у облику талпе (касније је прерађен за гудало). Иначе, од дрвета дивљег дуда израђују се бурад за ракију или се парче (дрвенце) дрвета ставља у флашу са ракијом, да би добила жуту боју.

Гусле и гудало

Инв. бр. 49449

Локалитет: Србија, Срем, Земун

Период: 2011. година

Материјал: дрво орахово и дудово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 77 цм, дужина гудала 52 цм

Опис: Гусле су израђене од дивљега ораха (коштунца), тврдог, жилавог дрвета. Корпус је срцоликог облика, а преко њега је затегнута јарећа кожа, причвршћена дрвеним клинцима. Дуж корпуса до краја врата (до чивије, крчала) налази се затегнута струна од пластике. Струна се састоји од више десетина пластичних влакана (40 до 50) и квалитетнија је од коњске длаке јер се не истеже. Некада се за струну користила коњска длака узета искључиво из репа ждрепца (младог мушког коња старости до пет година). На јарећој кожи се налази коњић који држи струну на одређеној висини (25 до 30 милиметара) и служи за штимовање према гласу певача. Врат гусала је изрезбарен на предњој страни са седам дубоко урезаних равностранних крстића, који према градитељу гусала представљају седам Божјих заповести. Гусле се на врху завршавају главом дивојарца.

Гудало је израђено од јавора, а струне су затегнуте од коњске длаке. Резбарија представља преливе на роговима дивојарца.

Према причи Драгана Штрпца, градитеља гусала из Баније, гусле се састоје из три дела. Доњи део, кутлача (резонатор), представља људско срце у форми живота, врат представља пут (животни пут) до главе гусала, која представља старословенско божанство, обично у облику дивојарца. Други мотив који може бити на глави гусала је коњ, који је Прасловене носио кроз живот и донео их на данашње просторе. По Драгану Штрпцу гусле се никада не осликавају по кожи и не резбаре се на делу резонатора који долази до гуслара, „до себе“.

Гусле недовршене

Инв. бр. 49463

Локалитет: Србија, Срем, Земун

Период: 2011. година

Материјал: дрво орахово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 74 цм, дужина гудала 57 цм

Опис: Гусле су израђене од ораха и нису довршене. Кутлача је издубљена и срцоликог је облика. На кутлачи је приметан црни чвор, који је карактеристичан за ту врсту дрвета. Градитељ никад не зна да ли ће се приликом обраде чворови појавити. Чвор не утиче на звук инструмента. На ободу кутлаче избушени су мали отвори за причвршћивање коже клинчићима. Врат је изрецкан низом косих црта и завршава се дрвеном коцком у којој је пробушена рупа за постављање горње чивије (недостаје). Глава је у облику дивојарца, са роговима и оловком назначеним простором остављеним за очи.

Гусле су без гудала.

Гусле су рађене према узору из Баније, краја из којег потиче Драган Штрбац. Драган настоји да сачува „традицију краја“, односно да гусле остану у изворном облику краја. Према његовом мишљењу, кутлача гусала представља срце и душу гусала, које преко врата гусала долазе до митолошког старословенског божанства у облику дивојарца

Дрво за гусле сечено је у Земуну, 2011. године. Сушило се годину дана и после тога је почело да се обрађује.

Гусле и гудало

Инв. бр. 49759

Локалитет: Швајцарска, Базел

Период: XX век, прва половина

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 79 цм, дужина гудала 47 цм

Опис: Гусле су од јаворовог дрвета. На задњој страни гусала је приказ две сцене. На горњој сцени су приказани цар Лазар са три српске војводе и Царица Милица са четири дворске даме. Сви заједно стоје око стола са српским симболима. Са десне стране горње сцене стоји људска фигура која у руци држи вечни пламен, а у позадини су гробови. Испод сцене је натпис „сва ће твоја изгнути војска ти ћеш царе сњоме погинути“. На доњој сцени је приказ пробоја Солунског фронта из Првог светског рата. У левом углу је артиљеријски топ и око њега борци са оружјем и у униформама. Изнад њих лебди богиња Победице која у руци држи круну. Испод је натпис „пробој солунског фронта за ослобођење и уједињење“. На горњој страни на кожи пробушене су рупице у облику стилизованих лептира. На врату гусала су изрезбарене четири важне српске историјске личности: Сима Милутиновић Сарајлија, Вук Караџић, владика Раде и Филип Вишњић. На врху се налази грб Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, изрезбарен на грудима двоглавог орла. Гудало је од јавора, изрезбарено биљним украсима. С једне стране је порука „гусле моје од јавора сува штоми вјеру и народност чува“, а с друге стране „певај гуди нека гора јечи љуте ране србину излечи“.

Крчало (затезач струне) има облик стилизоване змије.

Гусле су поклон директора Музеја музике и музичких инструмената из Базела, Швајцарска, Мартина Кирнбауера (Martin Kirnbauer). Музеју у Базелу гусле је поклонила госпођа Лили Марин Тулер (Lilli Marin-Tuller), уз образложење. Гусле су припадале њеном мужу Сретку Марину, рођеном 1922. године у Читлуку, који је преминуо 2003. године у Лиесталу (Liestal). Сретко је гусле добио од колеге почетком шездесетих година из Југославије (одакле је Сретко дошао у Швајцарску). Према Сретковим речима, гусле је израдио један српски ратни заробљеник у току Првог светског рата. По вољи госпође Лили Марин Тулер и жељи њеног мужа Сретка Марина, гусле би требало да нађу сигурно уточиште у једном српском музеју.

Гусле и гудало *Полећеше два врана јаврана*

Инв. бр. 49759

Локалитет: Србија, Београд

Период: 2012. година

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 86 цм, дужина гудала 54 цм

Опис: Гусле и гудало су од белог јавора, пореклом са падини Вољујака, место Изгори, близу Чемерна (између Сутјеске и Гацка). Гусле носе поетски назив „Полећеше два врана гаврана”. Израђене су из једног дела дрвета. Преко карлице јајастог облика, затегнута је козја кожа, причвршћена дрвеним клинцима. На задњој страни карлице по ободу изрезан је венац са геометријским украсима „троплет”. У централном делу карлице урађен је плитки рељеф са фигуром устаника. На врату до карлице дубоким рељефом урађена је фигура Филипа Вишњића како гусла. Гусле подржавају две мале фигуре коња. Са једне стране урезбарени су стихови из песама Филипа Вишњића, „Боже мили..., кад се ћаше”, а с друге стране „полећела два вра...”. На врху врата је затезач (крчало) чији је рукохват украшен биљним орнаментима у облику четворолисног крста. На глави гусала се налази попрсје Вука Караџића, изнад кога су два гаврана.

Гудало је уобичајеног изгледа, полулучног облика, са дугметом за затезање струне.

Гусле је израдио Слободан Бендераћ, у складу са традиционалним изгледом гусала. Слободан је рођен 1941. године у Клобуку, Требиње, Херцеговина. Завршио је Правни факултет у Београд 1964. године. Гусле прави непрекидно пуних 60 година, са снажним осећањем националне припадности. До сада је направио преко 250 гусала, искључиво ручно, у складу са изворним народним стваралаштвом. Ове изузетне гусле Слободан је поконио Етнографском музеју, поводом његове изложбе „Пламен код огњишта” у Етнографском музеју.

ЛИТЕРАТУРА

- Bandić, Dušan, Carstvo zemaljsko i carstvo nebesko, XX vek, Beograd, 2008
- Drakulić, Ilija, Epska narodna pjesma - reprezentativno vrelo za kulturno naslijeđe , Zbornik 1. Kongresa Jugoslovenskih etnologov in folkloristov 30. Kongres zveze društev Folkloristov Jugoslavije i 18. Kongres zveze etnoloških društva Jugoslavije, Rogaška slatina 5.-9.10.1982, Ljubljana, 1983
- Gojković, Andrijana, Muzički instrumenti: Mitovi i legende, Simbolika i Funkcija, Atelier Tchik et Tchak, Beograd, 1994
- Gojković, Andrijana, Narodni muzički instrumenti, Vuk Karadžić, Beograd, 1989
- Medenica, Radosav, Oblici kazivanja naših epskih pesama ispred drugog svetkog rat, Rad XV Kongresa Saveza udruženja folklorista Jugoslavije u Jajcu 12-16. septembra 1968, Sarajevo, 1971
- Nedeljković, Dušan, Tradicionalni i savremeni oblici epskog kazivanja i pevanja, Rad XV Kongresa Saveza udruženja folklorista Jugoslavije u Jajcu 12-16. septembra 1968, Sarajevo, 1971
- Slijepčević, Miloš A., Nekoliko načina guslarskog kazivanja epskih pesama, Rad XV Kongresa Saveza udruženja folklorista Jugoslavije u Jajcu 12-16. septembra 1968, Sarajevo, 1971
- Vlahović, Mitar, O najstarijim muzičkim instrumentima u Crnoj Gori, Rad Kongresa folklorista Jugoslavije VI.-Bled 1959, Ljubljana, 1960
- Винш, Валтер, Гуслање и рецитација слепаца Николе Корице и Јована Антића, Прилози проучавању народне поезије год. IV, св. 2, Београд, 1937
- Влаховић, Влајко, Епска песма у Мостару, Прилози проучавању народне поезије год. I, св. 1, Београд, 1934
- Вукановић, Татомир, О певачима народних песама у Дреници, Прилози проучавању народне поезије год. I, св. 2, Београд, 1934
- Големовић, Димитрије О., Пјевање уз гусле, Српски генеалогски центар, Београд, 2008
- Ђорђевић, Смиљана Ж., Савремено епско певање текст и контекст, докторска дисертација, Филолошки факултет, Универзитет у Београду, 2010
- Ђукић, Трифун, Гусле као симболичан споменик своје улоге, Рад VII-ог Конгреса Савеза фолклориста Југославије у Охриду 1960. године, Охрид, 1964
- Ђукић, Трифун, О постанку епске песме у вези са догађајима, Рад VIII-ог Конгреса Савеза фолклориста Југославије у Титовом Ужицу 1961, Титово Ужице 1961
- Зечевић, Слободан, Српске народне игре: порекло и развој, Етнографски музеј, Београд, 1983
- Калезић, Димитрије, Гусле и њихова улога и значење у култури, Хоће ли Срби сачувати гусле као што су гусле сачувале њих, зборник радова, Друштво гуслара „Никола Тесла“, Обреновац, 2012
- Купрешанин, Вељко, Тестамент гуслара Ђуре Слепог, Политика, 26. новембар 1961

- Лајић-Михајловић, Данка, Порекло гусала у светлу историјата гудачких инструмената, у: И. Перковић-Радак, Д. Стојановић-Новичић, Д. Лајић-Михајловић (ур.), Историја и мистерија музике. У част Роксанде Пејовић, Факултет музичке уметности, Музиколошке студије - Монографије, св. 2, Београд 2006
- Лајић-Михајловић, Данка, Такмичење гуслара: поглед из перспективе етномузиколога, Хоће ли Срби сачувати гусле као што су гусле сачувале њих, зборник радова, Друштво гуслара „Никола Тесла“, Обреновац, 2012
- Лалевић, Миодраг, Белешке из среза Источног, Прилози проучавању народне поезије год. VI, св. 2, Београд, 1939
- Љубинковић, Ненад, Гусле-јуче, данас а сутра..., Српске памтише и саборнице гусле: зборник свега најлепшег икада написаног о гулама, Magic tar d.o.o., Београд, Штампар Макарије, Београд, Октоих, Подгорица, 2014
- Марковић, Загорка, Народни музички инструменти, Збирке II, Етнографски музеј у Београду, Београд, 1987
- Меденица, Радосав, Два путујућа слепца – гуслара, Прилози проучавању народне поезије год. IV, св. 2, Београд, 1937
- Муратовић, Вехбија, Епска песма код муслимана око Новог Пазара, Прилози проучавању народне поезије год. II, св. 1, Београд, 1935
- Радош, Јово, Естетске компоненте гусларства, Хоће ли Срби сачувати гусле као што су гусле сачувале њих, зборник радова, Друштво гуслара „Никола Тесла“, Обреновац, 2012
- Радош, Јово, Филозофија са етиком, Учитељски факултет, Сомбор, 2002
- Роца, Стеван, Гусле као поклон, Рад IX Конгреса Савеза фолклориста Југославије у Мостару и Требињу 1962, Сарајево 1963
- Станојевић, Алекса, Епска песма у Бијељинском срезу, Прилози проучавању народне поезије год. I, св. 2, Београд, 1934
- Томић, Слободан-Бобан, Гусларска умјетност – савремени и будући токови, Хоће ли Срби сачувати гусле као што су гусле сачувале њих, зборник радова, Друштво гуслара „Никола Тесла“, Обреновац, 2012
- Тројановић, Сима, Музички инструменти српскога Етнографског музеја са 5 табли слика, сепарат, б.и., б.г
- Филиповић, Миленко, Епска песма у Средској, Прилози проучавању народне поезије год. I, св. 2, Београд, 1934
- Чубрић, Љиљана, Портрет у народној јуначкој песми, Каталог изложбе, Народни музеј, Београд, 2001
- Шмаус, Алојз, Неколико података о епском певању песмама код Арбанаса (Арнаута) у старој Србији, Прилози проучавању народне поезије год. I, св. 1, Београд, 1934

САВЕЗ ГУСЛАРА ЦРНЕ ГОРЕ

„ДУШАНОВО ЦАРСТВО“

1. Гусларско друштво „Војвода Марко Миљанов“, Херцег Нови, председник Бошко Вукићевић;
2. Гусларско друштво „Војвода Лазар Сочица“, Плужине, председник Миленко Мићановић;
3. Гусларско друштво „Његош“, Даниловград, председник Миленко Калезић;
4. Гусларско друштво „Св. Сава“, Цетиње, председник Рајо Војновић;
5. Гусларско друштво „Војвода Момчило“, Жабљак, председник Баћо Ковачевић;
6. Гусларско друштво „Јеврем Ушћумлић“, Никшић, председник Славко Горановић;
7. Гусларско друштво „Војвода Мина“, Подгорица, председник Радован Радовић;
8. Гусларско друштво „Пљевља“, Пљевља, председник Милош Чепић;
9. Гусларско друштво „Велимир Јакић“, Пљевља, председник Воја Голубовић;
10. Гусларско друштво „Петар Перуновић Перун“, Бијело Поље, председник Влатко Вуковић;
11. Гусларско друштво „Св. Петар Цетињски“, Подгорица, председник Славко Драшковић;
12. Гусларско друштво „Старац Милутин“, Колашин, председник Миленко Лаловић;
13. Гусларско друштво „Цар Лазар“, Грбаљ, председник Иво Крстичевић;
14. Гусларско друштво „Игуман Мојсије Зечевић“, Беране, председник Вујадин Добрашиновић;
15. Гусларско друштво „Радован Бешировић Требјешки“, Никшић, председник Горан Перовић;

САВЕЗ ГУСЛАРА СРБИЈЕ

1. Гусларско друштво „Бајо Пивљанин“, Београд;
2. Гусларско друштво „Бановић Страхиња“, Косовска Митровица;
3. Гусларско друштво „Бранко Радичевић“, Нова Пазова;
4. Гусларско друштво „Војвода Лазар Сочица“, Бачко Добро Поље;
5. Гусларско друштво „Вук Караџић“, Београд;
6. Гусларско друштво „Вук Караџић“, Лозница;
7. Гусларско друштво „Вук Мандушић“, Врбас;
8. Гусларско друштво „Горња Јабланица“, Медвеђа;
9. Гусларско друштво „Жича“, Краљево;
10. Гусларско друштво „Карађорђе“, Крагујевац;
11. Гусларско друштво „Мајор Драгутин Гавриловић“, Београд;
12. Гусларско друштво „Марко Миљанов“, Кула;
13. Гусларско друштво „Милан Топлица“, Београд;
14. Гусларско друштво „Милешевац“, Пријепоље;
15. Гусларско друштво „Милош Обилић“, Београд;
16. Гусларско друштво „Народни гуслар Јован Чепић“, Београд;
17. Гусларско друштво „Никола Тесла“, Обреновац;
18. Гусларско друштво „Његош“, Врбас;

19. Гусларско друштво „Његош“, Сјеница;
20. Гусларско друштво „Обилић“, Земун;
21. Гусларско друштво „Онамо, намо“, Крушевац;
22. Гусларско друштво „Петар Перуновић Перун“, Зрењанин;
23. Гусларско друштво „Први српски устанак“, Аранђеловац;
24. Гусларско друштво „Радован Бећировић Требјешки“, Београд;
25. Гусларско друштво „Ратко Павловић Ђићко“, Ниш;
26. Гусларско друштво „Свети Никола“, Нови Сад;
27. Гусларско друштво „Сивац“, Сивац;
28. Гусларско друштво „Стара Херцеговина“, Београд;
29. Гусларско друштво „Студент“, Београд;
30. Гусларско друштво „Студент“, Београд;
31. Гусларско друштво „Танаско Рајић“, Чачак;
32. Гусларско друштво „Филип Вишњић“, Београд;
33. Гусларско друштво „Филип Вишњић“, Кичинер, Канада;
34. Гусларско друштво „Цар Лазар-Приштина“, Београд;
35. „Школа гусала Сандић“, Београд;

САВЕЗ ГУСЛАРА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

1. Гусларско друштво „Војвода Недељко Видаковић”, Требиње, председник Вукић Копривица;
2. Удружење гуслара и епских песника „Војвода Лука Вукаловић”, Требиње, председник Веселин Косовић;
3. Гусларско друштво „Војвода Влатко Вуковић”, Билећа, председник Жарко Копривица;
4. Удружење гуслара и епских песника „Тешан Подруговић”, Гацко, председник Вукота Говедарица;
5. Гусларско друштво „Невестињска пушка”, Невестиње, председник мр Момчило Голијанин;
6. Гусларско друштво „Љутица Богдан”, Калиновик, председник Радослав Жмукић;
7. Удружење гуслара и епских песника „Светосавље”, Љубиње, председник Вељко Бокић;
8. Гусларско друштво „Херцег Шћепан”, Фоча, председник Радомир Паповић;
9. Гусларско друштво „Филип Вишњић”, Источно Ново Сарајево, председник Немања Тимотија;
10. Гусларско друштво „Старина Новак”, Пале, председник Ђорђе Ристичевић;
11. Гусларско друштво „Гаврило Принцип”, Источни Стари Град, председник Бошко Голијанин;
12. Гусларско друштво „Свети Ђорђе”, Ново Горажде, председник Милорад Нешковић;
13. Гусларско друштво „Раде Јамина”, Вишеград, председник др Дарко Лечић;
14. Гусларско друштво „Романија”, Соколац, председник Радовић Милован;
15. Гусларско друштво „Филип Вишњић”, Бијељина, председник Вукан Ђука;
16. Гусларско друштво „Од Змијања Рајко”, Бања Лука, председник Драган Миличић;
17. Гусларска секција завичајног клуба „Освит”, Билећа, председник Миодраг Хрњез Љумо;
18. Гусларска секција КУД „Војковићи”, Источна Илица, председник Срето Ковач;

SUMMARY

They speak where everybody is quiet (“*Đe svi ćute a one govore*”) – a verse by Radivoje Papović, the Rector of the University of Priština – captures the picturesque essence of the *gusle*. The *gusle* have been the voice of public opinion, the internet of the past; they embody the moral principle of epic poetry, always taking the side of *those who do the good*. A message is streaming through them that “*it is better to lose one’s life than to defile one’s soul*”, followed by the Confucian commandment “do not do unto others what you do not want others to do unto you” and folk wisdom embodied in the adage of Marko Miljanov: “defend others from yourself”. *Gusle’s* social role has been to turn people towards the good through a critical stance expressed in poetry. Generations of *gusle* players were handing down this heritage, repeating it and speaking even when this was not allowed. In the honour and glory of these anonymous singers, the Ethnographic Museum in Belgrade organizes an exhibition dedicated to them and their *gusle*.

In the exhibition *They speak where everybody is quiet*, the Ethnographic Museum in Belgrade – Cultural Institution of National Significance presents for the first time to the public a selection of *gusle* from the Museum’s Collection of Folk Musical Instruments. The exhibition seeks to draw attention to the significance of this unique folk instrument whose main role was to accompany the singing of epic poems, which passed messages of the past to future generations when written sources were lacking. During the periods of the Enlightenment and Romanticism the *gusle* received great recognition, turning from an anonymous instrument into a Serbian national symbol. Through presented items, the exhibition highlights complex meanings and national cultural values, which changed over the observed period. In the exhibition and the catalogue, accent is laid not only on the specific music component but also on a prevailing social character of objects in a traditional patriarchal family and on a broader, national level, particularly during the formation of the Serbian nation-state.

The exhibition of *gusle* is divided into five sections. The first four sections show the historical development of the *gusle* illustrated by objects from the museum holdings. The **first section** presents *gusle* from the 19th century, which is commonly observed by today's generations as the period of true *gusle* playing. These were the times of Vuk Karadžić and Petar Petrović Njegoš, when the *gusle* were a family instrument, an instrument of the poor and an instrument of blind singers. The **second section** presents the echoes of the 19th century: World War I. The Museum owns several pieces carried as far as the Salonica Front and back: namely, the number of these valuable instruments in the holdings of the Ethnographic Museum is five. The **third section** covers the period of political change, the formation of the Kingdom of Yugoslavia and the Socialist Federal Republic of Yugoslavia, when *gusle* players devised ways to express their beliefs through epic poetry and symbols depicted on instruments. The **fourth section** shows *gusle* from the second half of the 20th century, all until the present day – a period when *gusle* playing was going through declines and revivals, while, in terms of design, the instruments were (*perhaps*) increasingly turning into overly decorated compositions in wood – at times justifiably but more often not. A **separate section** of the exhibition is dedicated to instruments that are interesting in their own special way and are worth presenting to the public: the *gusle* as inspiration. These pieces cannot fit into a historical overview but they are outstanding and interesting in other terms, such as their unique design, special materials or messages inscribed into them.

РЕАЛИЗАЦИЈА ИЗЛОЖБЕ

Пројектант изложбе

Милена Ђурица

Припрема и обрада илустрација и документације изложбе

Теодора Бат

Милена Дашић

Конзервација и припрема експоната

Одељење за конзервацију Етнографског музеја у Београду

Техничка реализација

Милан Панић

Небојша Јеремић

Иван Илић

Александар Холик

Милорад Дамњановић

Велибор Ђурица

Владо Ђуришић

Драган Миздрак

